

Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu Kiristaa ee Marka bínda

Wo'eencii lëgis Këyítfiida

Wii wëri en Hewhewii Marka bínda. Marka nak bokeerii ga apotaa'caa Yéesu, wayee ya taabeera na Pool ee ya bokin ban kilégéy na Pee'. En ki'enaa, iñcii ya bín ga këyítfiida ya kelohca ga Pee' ga wii yaama en na kijangat buwaa loo kipeskaa Yéesu ga éldúnada.

Hewhewii wiima, Marka bídi'wa buwaa enusii yaawúu'da kiteebba an kayoh-kayohda Yéesu yérí en Kowukii Kooh. Kooh wo'in ga Këyítfaa fisela'í'faa an hay kilaak baa ya wos kimúsal bu-Isarayeel, heetaagari. Ga wii Yéesu hay éldúnada lak bu-Room te'in kúlkaa Isarayeel baa nguuruk ga dookba. Bu-Isarayeel nak foogee an Kiristaanii Kooh dígeebadsa haya, ya hay kikaal bu-Room. Wayee enéeríi kikaal bu-Room tahee Yéesu kihay. Kimúsal buwaa took ki'on Seytaani bíñ, ba took kirécuk baakaa'caagaba, ba taabukkida bëri tahhi kihay.

Marka bín ga këyítfi fii iñcaa Yéesu tum ga éldúnada na caa ya jëgi' buwaa, na ban iñaa aaw ga kikaankaa na kimílskaa Yéesu. Yéesu jangatee buwaa ee yéréméeríi wo'eenci; ya yaa wëki' buwaa ga dúukoolcaagaba, ya yaa kaal rabcaa ga buwaa, ya yaa tum enaama cidóoyí'-waa'. Wayee ya mosoo kibëwi' hafci hidaa ga

daa ya enee Kowu Koohda. Ndaga «Kowukii bii» hayéeríi éldúna ki'am buwii súrga wayee ya hayee kitum hafci súrga buwii, ya erohha kumuunkaagari en danaa biyewin múc (Marka 10: 45).

Buwaa kuliyük ga yaawúu'caada sagussari, ba appari. Béeb baa taabuk Yéesu jomin kon kitook kiday coonucaa en tóoh, ee ya bok kinguuruk nari bes.

Fu yiima fu jaŋ këyítfii fiida, fu hay took an Yéesu ya Kowu Kooh kayoh-kayohdfane, fodaa soldaaraa yiyaakyaa wo'eka an: «Kayoh-kayohda, bii yii enee Kowu Kooh!» (15: 39).

Këyítfii Marka bíñ ga loo Yéesuda tíidoh anee:

- 1 - Jangataa Sanj-Bétís (1: 1-8)
- 2 - Seytaani fí'ta Yéesu (1: 9-13)
- 3 - Yéesu tessa ga gohaa Gélilée (1: 14-9: 50)
- 4 - Yéesu meyohha gohaa Gélilée ka'ta Yéerúsaleem (10: 1-52)
- 5 - Bescaa méeñjoh ga kipeskaa Yéesuda (11: 1-15: 47)
- 6 - Yéesu mlíssa ga kikaan (16: 1-8)
- 7 - Yéesu teewukohha ga tēelibéecaagari (16: 9-20)

*Jangataa Sanj-Bétís
(Méccée 3: 1-12; Lúkkaa 3: 1-18; Sanj 1: 6-9,15-30)*

¹ *Hewhewii winéwí'wii wo' ga loo Yéesu Kiristaa, Kowukii Koohda, daloh anee:

² Fodaa daa Ísayíi, sëldíiga-Koohaa bíñ ga Këyítfaada; Kooh wo' da an:

«Mi yii wos bo"oo, yaa dëwrukanndaa, ki-waayuk waasumgaraa.

³ Laakin koonaa-bo', kaa en na kiwo' didóoli' ga duuy ëgi'-dúndagaa an:

Waayukdat Ha'mudii waasii, júwí'datti tuwaas-waastii!»*

⁴ Baama ennda Sañ. Ya hayya, yaa bëtisi' buwaa ga ëgi'-dúndagaa. Ya yaa jangat an buwaa súpitat kipeskaagaba, ba bëtisi'u, en danaa baakaa'caagaba bayalu.

⁵ Kúlcaa Yúudée tóoh na buwaa dëk Yéerúsaleemda baa mey baa aaw gari. Ba baa récuk baakaa'caagaba ga fikii bëeb ee Sañ yaa bëtisi'ba ga húlúwaa Yúrdeñ.

⁶ Sañ ekukee kúltífaa terohu na fénúf geeleem, ya pokukka liib-on ga kenohkaa[†]. Ya daanee kiñam pay na kúum. ⁷ Ya jangatee an:

- Laakin baa en na kihay ga fenooroo ee yérí wëñnjoo kiyak fíuf. Mi jutuutin sah ga kidaal kipékís liibcaa ñafa'caagari. ⁸ Mi, mi bëtisi'inndúu ga mûsú; ya nak, ya bëtisi'anndúu ga Helaa yisela'íyaa.

Sañ bëtisi'"a Yéesu ga mûsúmaa

⁹ Waa ennda da, Yéesu meyohha dëkaa Nasareet ga gohaa Gélilée, ya hayya, Sañ bëtisi"ari ga húlúwaa Yúrdeñ. ¹⁰ Ga daa Yéesu en na kimey ga mûsúmaada, ya hotta asamaan lëgisukka. Helaa Kooh, fodii ho', yaa yoosuk ga dookci. ¹¹ Laakka koonaakaa meyoh dook Kooh, wo"a an:

* **1:3** 1: 3 Malasíi 3: 1; Ísayíi 40: 3 ñéestíru fodaa daa bínsee ga kiGerek mûusfa. † **1:6** 1: 6 Malkat 2 Buu' 1: 8.

- Fu yërí en Kowukiigoo mi keeñukdса. Keeñnjoo soosin garaa[◊].

Fíraa Seytaani na Yéesu

(Mëccëe 4: 1-11; Lúkkaa 4: 1-13)

¹² Ga saasi, Helaa yisela'íyaa woocca Yéesu, bayyari dsekat, ègi'-dúndaŋ. Ya ennda da bes cidaan̄kaah-nikiis. ¹³ Waa ya en daama, Seytaani iiséeríiri kiff'. Yéesu enee daama na rapcaa ee malaakacaa baa toputu"i.

Yéesu dalla kijangat ga gohaa Gëlilée

(Mëccëe 4: 12-17; Lúkkaa 4: 14-15)

¹⁴ Yéesu ka'ta gohaa Gëlilée, wiima lak Saŋ abuunun ga kasu[†]. Ya yaa jangat ga gohaama Hewhewaa winéwí'waa meyoh ga Koohdса. ¹⁵ Ya wo'ee an:

- Wahtii le'in ee Nguuraa Kooh deeyin. Súpítat kipeskiigarúu, dú gëm Hewhewii winéwí'wii!

Yéesu bayya mbaaloh binikiis

(Mëccëe 4: 18-22; Lúkkaa 5: 1-11; Saŋ 1: 35-43)

¹⁶ Daa Yéesu kooree ga seereenaa giiyaa Gëliléeda, ya hotta mbaaloh banak: Simon na Andari këmëenjkíci, ba baa wees mbaal ga giiyaa. ¹⁷ Yéesu wo"aba an:

- Taabukattoo, mi hayyúu kitum bimbaaloh bo¹.

¹⁸ Ga saasi, ba foñnja mbaalcaagaſba, ba baa taabukki. ¹⁹ Ya ka'ta bi ga fikíi, ya hotta towutaa Sebedee: Saak na Saŋ, këmëenjkíci. Ba

[◊] **1:11** 1: 11 Mëdïrohat na Kañcaa 2: 7; Ísayí 42: 1. [†] **1:14** 1: 14 Saŋ yaa bëtisi'ee buwaa ga húlúwaa Yúrdenđsa, yërí wo'u dii.

enee ga gaal-loocaagaba, baa hëwíraat mbaal-
caa. ²⁰ Yéesu dallaba kibay; ba foñnja Sebedee,
paamba na lëgëyohcaa ga gaal-loocaa, baa
taabukki.

*Yéesu wëkí'ta baa laak rab
(Lükkaa 4: 31-37)*

²¹ Yéesu na téeelíbéeecaagari le'ussa dëkaa Kafarnawom. Ga besaa Sabat, Yéesu aassa jaanguyaawúuraa, ya aawwa kijégíroh. ²² Buwaa waaru'seera lool ga jëgírohaagari, ndaga ya en na kijégírohaa, ya yérëmoo wo'eenci fodaa jëgíroh-waascaan.

²³ Bërii, laakka baa aas jaanguyaawúuraagaba, ee enee baa laak rab. Ya yaa fiip an:

²⁴ - Yéesu Nasareet, fu naríi ya? Fu hayyíi kidúbíre? Mi ínohin bii fu enda. Fu yérí en bii yisela'i'yii meyoh ga Koohda!

²⁵ Yéesu gëtta rawaa, wo'"ari an:

- Dekoha, fu meyoh ga bii!

²⁶ Fodaama, rawaa saylukohha baa saylukoh ciméeski', lessa koonaa kiyaak, meyohha gari.

²⁷ Buwaa enee daamada béeëba jaahli'ussa ga iñamaa, bi ba baa wo' ga díkaantiba an:

- Iñii yii man na? Ati jëgíroh wi'as! Bii yii wo'i wo'een wiinoot‡, ee bi ga rabci sah tumsi iñaa ya nakohda!

²⁸ Meyohha da, teekaa Yéesu dalla kisíw daa en béeëb ga gohaa Gëlilée.

‡ **1:27 1: 27** Ga daa bíncaa hëgísohuda na topda, laakin buwaa bín fodii dii: ati waas wi'as waa mey na dooli! Bi ga rabci sah ba tumi iñaa ya nakbada.

*Yéesu wëki'ta payam Pee' na bibo' biyewin
biliis*
(Mëccëe 8: 14-17; Lúkkaa 4: 38-41; Mëccëe 4:
23-25)

²⁹ Waa ba meyoh jaangu-yaawúuraa, ba ka'ta kaan biSimon na Andari, taabussa na Saak na Sanj. ³⁰ Lak payam Simon yibeti faanukin, tamoh hen. Yéesu dallaka kiyéegal. ³¹ Daa ya le' bi gari, ya ammba yahaa, bëwí'tari. Ga dekataama faanfaa yímmaba. Lëehí'ta ya yaa toputu'ba. ³² Ga noh-soosaa lak nohaa aasin§, Yéesu haydohfussa dúukoolí'caa tóoh na ha'-rabcaa. ³³ Ee bu-dëkaa tóoh négírukohusee ga hal-kaanfaama. ³⁴ Ya wëki'ta bo' biyewin baa laakin dúukoolcaa bokkii. Ya kaalla ban rab biyewin ga buwaa, ee ya onéeríi rabcaama kiwo' yen ndaga ba ínoheera baa ya enda*.

Yéesu wílla Gélilée
(Lúkkaa 4: 42-44)

³⁵ Ga kímaa cuut, lak Kooh lís kiñúus, Yéesu kolukka, ya meyca yaa yah daa wéetin. Daama, yaa kíim Kooh. ³⁶ Simon na buwaa ensee narida baa raasussi. ³⁷ Daa ba hoteeri, ba wo"ari an:

- Béeb buwii bii raassaa.

³⁸ Ya taassaiba an:

- Du yahat dekat wiliis, ga dëkcii ga yahaaniida, doonaa mi míñ kijangatnee buwaa daamada ban. Iñaama yëri tahhoo dii kimey.

§ **1:32** 1: 32 Besaa Sabat leehi ga lak nohaa aasin bi tu'oltaa
dewi kimeyda hotukin. * **1:34** 1: 34 Yéesu waáréeríi rabcaa
jangat teekaagari ga buwaa.

39 Fodaama, ya wíilla Gélilée tóoh, yaa jangat buwaa ga jaangu-yaawúu'caa, ee yaa kaal rabcaa ga buwaa.

*Yéesu wëki'ta baa bay dúukool gaana
(Mëccée 8: 1-4; Lúkkaa 5: 12-16; Lúkkaa 17:
12-19)*

40 Laakka bo' yaa bay dúukool-gaana hayya ga Yéesu, yí'a ga fíkíici, yaa kíimmbi an:

- Fu waa'kanaa, fu mínnidoo kiwéki'[†].

41 Yéesu laakka yérmaandi wiyaak gari. Ya lëríssa yahaagari, le'a ga baa, wo'ari an:

- Mi waalinka, waka!

42 Ga saasi, dúukool-gaanaa meyohha ga baa, baa wakka. **43** Léehí'ta Yéesu dallari ki'ebil, dínjngari na wo'een ciyégísi' **44** an:

- Abukaa ga kiwo' bo' iñii mi tumi'taada, wayee kara, fu teewohnee haffu ga sarahohaa ee fu tum sarahaa Móyiis nakoh ga kisetkigaraada. En dñanaa iñamaa hay kiteeb béeb an fu setin[◊].

45 Baa nak meyohha daama, ya ennda ga kibéestí' na kilibaacoh iñaa laakee yaama. Iñamaa tahha bi Yéesu mínséeríi ki'aas dëk wiinoo ga fíkíi béeb; ya nammba kites ga fooh, ga dekatcaa laakoo ken, wayee buwaa baa meyoh daa en béeb baa hay gari daama.

2

*Yéesu wëki'ta baa lafañin
(Mëccée 9: 1-8; Lúkkaa 5: 17-26; Saŋ 10: 31-38)*

[†] **1:40** 1: 40 Malkat Mëccée 8: 2 na iñaa béstíru gada. [◊] **1:44**
1: 44 Malkat Léwítik 14: 2-32.

¹ Bes cera tikkā ga, Yéesu sooffa Kafarnawom. Buwaa yéenjngā an ya yaa ga kaanfaa*. ² Bo' biyewin négírukohussa ga dūuy kaanfaa, bi laakissii daa bo' tuukan, enndii sah ga fíkii hal-kaadaa. Ya yaa yéegalba wo'eenaa Kooh. ³ Bibo' hayussa gari, haydohdussi baa lafañin. Yaal binikiis bérí teembeelussi. ⁴ Ga daa ba mínnidii gari kideey ndaga mbooloomaa, ba nammba kiheel gúl ga cakaraa[†] túuyaa, tíimmba Yéesu ga daa ya eneeda. Ba yóoski'ta gatanaa lafañaa faankohdfa ga gúlaama. ⁵ Daa Yéesu hotee ngëmaagaba waama, wo"^a lafañaa an:

- Yaal, baakaa'cumgaraa bayaluununndaa.

⁶ Wiima lak laakin jégíroh-waascaan yuŋ daama. Baa halaat an: ⁷ «Iñii tah bii yii kiwo' iñaama ya? Basin Kooh! Bii míñ kibayal baakaa' ba, enndii Kooh dogaa?»[☆]

⁸ Yéesu ínohha haat ga helaagari iñaa buwaama halaatda. Ya wo"^aba an:

- Iñii tah ya dú halaat iñuma ga helci-igaruú? ⁹ Kon iñii yiida wéñ kiyoob kiwo' lafañii: kiwo"ⁱ an «Baakaa'cumgaraa bayaluununndaanoo», kiwo"ⁱ an «Koluka fu túin»? ¹⁰ Wayee bi dú ínoh an ga ēldúna, Kowukii bii onuunun kibayal baakaaraa, malkat!

Ya wo"^a lafañaa an:

¹¹ - Mi wo"^aaka, kolka, bewaa gataniigaraa, fu yee kaanfu!

* ^{2:1} 2: 1 Mín ki'en kaan biSimoŋ na Andari, malkat 1: 29. † ^{2:4} 2: 4 Cakaraa túuycaa bu-Paleestíin hēwrohsee na kakay-ban, ee bo' míñ kiyuŋ ga dookgaa. ☆ ^{2:7} 2: 7 Kibas KoohMédírohat na Léwítik 24: 16.

12 Daama lafañaa dalla kikoluk, þeþpa gatanaagari, yaa mey ga fíkíi þéeb. Fodaama buwaa tóoh jaahli'ussa ga iñaama, ba baa ndam Kooh anee:

- Iñaa man na iñii yii, dí mosoori kihot!

Yéesu bayya Léwí

(Mëccée 9: 9-13; Lúkkaa 5: 27-32; Kañcaa 25: 8-9)

13 Yéesu meyissa ga bak giyyaa Gélilée, bo' biyewin baa hay gari, ya yaa jégí'ba. **14** Ya enee na kipaaf, ya hotta Léwí, kowu Alfee, yugin ga dekataa fayukohsi juutida. Yéesu wo"ari an:

- Taabukaaroo!

Léwí kolukka, yaa taabukki.

15 Léehí'ta, Yéesu enee na kiñam ga kaan Léwí, ee juuti biyewin, na buwaa júwussii boksee nari kiñam ban, ya na tēelíbéecaagari. Ga buwaa taabukussida, yewneera buwaa man c'a.

16 Ga daa jégíroh-waasca fa' na Férísiyeencaa hotussi yaa bok kiñam na juuticaa na buwaa júwussiida ban, ba meekissa tēelíbéecaagari an:

- Iñii tah ya, ya bok kiñam na juuticii na buwii júwussiida?◊

17 Daa Yéesu kelohee iñaama, ya wo"aba an:

- Buwaa dara gaa naba laakussii sooli ga payoh, wayee dúukoolí'cii bérí laak sooli ga. Mi hayyií ëldúna kibay buwii júwindsa, wayee mi hay kibay ha'-baakaa'cii.

Yéesu wo"a ga loo ki'oo'

(Mëccée 9: 14-17; Lúkkaa 5: 33-39)

◊ **2:16** 2: 16 Mëdírohat na 2: 15-16; Lúkkaa 15: 1-2.

18 Laakka bes, t̄eelibéecaa Sañ‡ na baa Férísiyeencaa baa oo'. Bibo' hayya ga Yéesu kimeekissi an:

- Iñii tah ya t̄eelibéecii Sañ na bii Férísiyeençii bii oo', ee t̄eelibéeciigaraa oo'soo?

19 Yéesu taassaba an:

- Bedohcaa ha'-kilookkaa mínin ki'ooru ee lak ha'-kilookkaa yaa nabane? En lakanaa ha'-kilookkaa kaa lís naba ki'en, ba mínoo ki'oo'.

20 Wayee bes waa hay, waa ha'-kilookkaa hay kibewohu ga leelooña, bériinaama nak, ba hay ki'oo'. **21** Ken bewoo píis wi'as daafwa ga líil-kúltí. Enndiikanaa píisaa wi'aswaa hay kibaydoh yen ga líil-kúltaa, wa tum d̄araa wëñ kiyak. **22** Fodaama, ken tumoo biiñ wi'as ga mbúus-oncaa maañin. Enndiikanaa biiñaa lúudaa, pook mbúuscaa: biiñaa aamuk mbúuscaa yasukoh. Kon biiñ wi'as jom ki'eku ga mbúus-on ci'as!

Yéesu yérí laak bes Sabat

(Mëccée 12: 1-8; Lúkkaa 6: 1-5)

23 Enee ga bes Sabat, béri Yéesu kooree ga duuy yooncaa lúudin§. Ga daa ba kooroheedä t̄eelibéecaagari dalussa kiweel ga boncaa◊.

24 Laakka Férísiyeencaa wo'u Yéesu an:

- Malka! Iñii tahba kitum ya iñaa Waasii kokohin kitum ga bes Sabatda?◊

25 Yéesu wo"aba an:

‡ 2:18 2: 18 Sañ-Bétis yaa bétisi'ee ñuwaadsa. Malkat Mëccée

6: 16 § 2:23 2: 23 Yoonaa enee yoon-beli: boncaagaca

waa' kiman na bon píim, kuuncaagari cérí hëwrohsí mbúurú.

◊ 2:23 2: 23 Malkat Dëteronom 23: 26. ◊ 2:24 2: 24 Malkat

Eksoot 34: 21.

- Hanaa dú jaŋgii iñaa buu' Dëwít tumee béríi lak ya yaawin ee ya laakoo iñaa ya ñaman, ya na ñuwaa taabee narida? ²⁶ Ya aassa taalaa Kooh, waama lak Abiyataa' yérí enee ha'-kaadaa sarahohcaa, ya ñammba mbúurúcaa meydochfusee Koohda, ya e'ta ñuwaa taamsee narida ga ban. Ee mbúurúcaaama, sarahohcaa doj onuca kiñam*.

²⁷ Yéesu tíki'taba ga an:

- Bo' yérí tah bes Sabat kitumu, enndii bes Sabat tah bo' kisaku. ²⁸ Iñaama tah kon, bi Kowukii bii kérí laak bes Sabat ban.

3

*Yéesu wëkí'ta baa yahaa dooykin
(Mëccée 12: 9-14; Lúkkaa 6: 6-11)*

¹ Laakka bes, Yéesu karissa jaangu-yaawúuraa. Lak laakin baa en daama, bay yahaa dooykin. ² Buwaa ensee dada baa malak ga Yéesu, ati ya hay kiwëkí' bo' ga bes Sabat, doonaa ba mínni kiyam. ³ Yéesu wo'a baa laak yahaa dooykinda an:

- Kolka! Hayaa dii ga fíkíi béeþ!

⁴ Lëehí'ta ya wo'a ñuwaa ensee dada an:

- Iñii onohu kitum ga bes Sabat ya? Iñaa jofin wala iñaa moroo? Kisom kumuun bo' wala kilanj kumuun?

Ba ennda tii'. ⁵ Yéesu malakkaþa béeþþa na keeň-tam, iñaama mesikkari ga daa ba súþ ga keeňda. Ya wo'a ha'-yahaa an:

* ^{2:26} 2: 26 Ñammba mbúurúcaa malkat 1 Samiyeel 21: 2-7, Abiyataa': malkat 2 Samiyeel 15: 35, Sarahohcaa doj onuca kiñam: malkat Léwítik 24: 9.

- Léríssaa yahii!

Baa léríssa, yahaa wakka, mannda ga daa wa eneeda. ⁶ Férísiyeerjcaa meyussa, baa dalla kihídoh na buwaa fa' na buu' Erootda*, kimalak ga daa baa tuman bi baa apluk Yéesu.

*Bo' biyewin taabukussa Yéesu
(Mëccée 12: 15-21; Ísayíi 42: 1-4)*

⁷ Yéesu aawwa bak giyyaa Gélilée na télíbécagari. Mbooloomaa waa meyoh gohaa Gélilée na waa Yúudée, wa waa taabukki. ⁸ Bo' biyewin biliis, daa baa kelohsee iñaa ya tumda, baa baa hay gari ban; baa meyohsee gohaa Yúudée na dëkkaa Yéerúsaleem, na gohaa Ídúmée†, na gohcaa hanoh húlúwaa Yúrdeñ gaada, na iñaa wiil dëkcaa Tíi' na Sídonj. ⁹ Ya wo'a télíbécagari baa heeli'ti gaal-looci en danaa ya míni ga ki'aas, doonaa buwaa ñaakoo ga dlookci. ¹⁰ En ki'enaa, daa ya enee na kiwéki' bo' biyewinda tahha béeb baa dúukoolin yaa bociroh ki'am gari. ¹¹ Ee daa rabcaa hotohussi béeb, baa yi'diri, baa fiipi an: «Fu yéri en Kowukii Kooh.» ¹² Wayee Yéesu dígiba na wo'een ciyégísí', kihoonohba kiwo' baa ya enda.

* **3:6** 3: 6 Buwaama fa' na Eroot Antípas (límu ga kíis 4 balaa Yéesu, ee kaannda tíkiis 30 ga fenoo Yéesu) waaree kihot baa meyoh ga buu' Eroot yiyaak, ya faluk ga dlookfa ga kúlkaa, loo gúwernéeraa meyoh Room. † **3:8** 3: 8 Ídúmée gohaama hanohee gohaa Yúudée kakay, ee dëkkaa Eboronj bokee gari.

*Yéesu tanukka bo' bidaanjkaah na banak
(Mëccée 10: 1-4; Lúkkaa 6: 12-16; Tumeen 1:
13)*

¹³ Lëehí'ta, Yéesu lappa ga dook janjagaa, ya bayya buwaa ya waa'da; ba hayya gari. ¹⁴ Ya tanukka bidaanjkaah na banak, baa ya teek apotaa': ba tes nari ee ya wosiba kijangatnee; ¹⁵ ya e'dohhaba dooli kikaal rab ga buwaa. ¹⁶ Buwii bii bëri en bidaanjkaah na banakbii ya faldfa: Simon (yëri ya teek Pee')‡; ¹⁷ Saak na këmëenkici Sanj, towu Sebedee, (baa ya e' teek Boanergesda, wëri en «towu íníj»)§; ¹⁸ Andari; Filiip; Bartulëmíi; Mëccée; Toomaa; Saak, kowu Alfee; Tadee; Simon selootaa, ¹⁹ na Yúdaa Iskariot ennda yaa toonan Yéesuda.

*Buwaa pok'i Helaa yisela'i'yaa yenda
(Mëccée 12: 22-32; Lúkkaa 11: 14-23)*

²⁰ Yéesu boyukka kaan. Bo' biyewin négírukohissa daama, bi tahha Yéesu na téelibéecaagari mínséerii sah kiñam. ²¹ Mbokcaa Yéesu kelohuka hen, ba baa hayyi ki'amnee, ndaga ba wo'ee an hafaagari müuyin.

²² Laakka jëgíroh-waasca meyohsee Yéerúsaleem, baa wo' an:

- Belsebul§, buurii rabci yëri nari! Doolii buurii rabci e'tida, wëri tahhi kimín kikaal rabci ga buwii!

²³ Yéesu bayyabä, liiwukkaba anee:

‡ 3:16 3: 16 Teek Pee' mëdirohat na Mëccée 16: 16-18; San 1:

42. § 3:17 3: 17 Mëdirohat na Lúkkaa 9: 54. § 3:22 3: 22

Belsebul wa teek wiliis waa eru Seytaanii kuliyuk ga rabciida...
Malkat Mëccée 10: 25.

- Seytaani míñ na kikaal Seytaani? ²⁴ Binaa nguu' hëgískoh ga d'uuuywanaa, nguuraama mínoo kituuk. ²⁵ Ee binaa kaan hëgískoh ga d'uuufanaa, kaanfaama mínoo kituuk. ²⁶ Kon binaa Seytaani heñöh na hafci, ee ya hëgískohaa, ya mínoo kilís, ya dal kidúm. ²⁷ Binaa bo' hay ki'aas ga kaan baa yaa na doolaagari gík, ya beþ iñaa yaama laakd'fanaa, ya jommbi kibañ hen paay, doonaa ya han kimín kipook kaanfaa. ²⁸ Mi wo'"úuka ee kayoh; bo' míñin kibayalu iñaa en tóoh: baakaa'caagari na wo'een-baseecaa ya míñin ki'ek Kooh tóoh. ²⁹ Wayee baa fu wo' iñaa moroo ga Helaa yisela'íyaa béeþ, fu bayalsoo bi taa', fu koorukan baakaaraama bi taa'.

³⁰ Yéesu wo'eeba fodaama, ndaga ba wo'ee garí an rab nari.

*Eew Yéesu na bikëmëeñkí Yéesu
(Mëccée 12: 46-50; Lúkkaa 8: 19-21)*

³¹ Eew Yéesu na bikëmëeñkíci le'ussa. Ba eemmba fooh, ba wosohha kibaynee Yéesu. ³² Lak bo' biyewin yuguunun daama, wíluununndi. Ba wo'ari an:

- Taasa, eefu na bikëmëeñkífu baa day ga fooh, soolukussaa.

³³ Ya taassa an:
- Bii en eewwoo ba? Buwii en bikëmëeñkíroodsa ba?

³⁴ Ya weessa has ga buwaa wílliða, ya ennda an:

- Malkat, eewwoo na bikëmëeñkíroo beema.
³⁵ Baa tumi iñaa Kooh waa'da, baama yérí en këmëeñkíroo yiyaal wala yibeti, wala eewwoo.

4

*Liiwukaa wo' ga sokohaada
(Mëccée 13: 1-9; Lúkkaa 8: 4-8)*

¹ Laakka bes Yéesu enissa ga kijangat ga seereenaa giiyaa Gélilée. Mbooloo wiyaak wíillari bifaf ya nammba ki'aas ga looci ga dhuuy giiyaa, ya yuŋnga ga. Mbooloomaa tessa ga tewisaa. ² Ya jégítaba enaama ciyewin caa taam na liiwuk. Ya wo'eeba ga jégírohaagari an:

³ - Sükúruk! Enee línoh, ya kolukka yaa yah kisoknee. ⁴ Ga daa ya en na kisokda, laakka tesohhtaa keen ga yahaanaa waasaa, selcaa hayussa, ñamussata. ⁵ Laakka tesohhtaa keen ga dekataa yewinin atoh, daa yewinndii kakay. Tesohhtaa gaawwa kipaal ndaga lak kakayfaa yewinndii. ⁶ Ee daa nohaa koluk ga dook hen, tékí'ta iñcaa paaleeda, ca súbpa ndaga nílcaagaca abéeríi. ⁷ Laakka tesohhtaa keen ga yówée-lúp, ta paalla da. Lúpcaa yakka, dallata ki'on bi ta mínnndii kimeydoh boŋ. ⁸ Laakka tesohhtaa keen ga kakayfaa laakin dooli, ta paalla, ta yakka bi ta bíríssa, tummba towu: tii haydohha iñaa le'in waas cidaankaah-kaahay ga tesohhtaa sokseeda, tii cidaankaah-yitniinoo, tii citéemée'.

⁹ Léehí'ta ya tíkka ga an:

- Baa fu laakin nof kikelohaa, sükúruka!

Iñaa tah Yéesu liiwuki buwaa henda

¹⁰ Daa ya úsaayee mbooloomaa, bidaankaah na þanakħaa na buwaa daansee nari kitaamda meekissari ga loo liiwukcaama. ¹¹ Yéesu taassaba an:

- Dú bëri Kooh eree ki'ínoh kúmpafaa Nguuraagari, ee buwii tes ga foohdfa, ba kelohan ga liiwuk na liiwuk. ¹² Doonaa,
 «Ba míñ kimalak bi jof ee ba hotoo dara,
 ba míñ kikeloh bi jof ee ba ínohoo dara,
 en danaa ba récukoo baakaa'ciigaba bi Kooh
 bayalba!»*

¹³ Yéesu wo'sissaba an:

- Binaa dú ínohhii iñii liiwukii wii waa'
 kiwo'danaa, dú mínan na ki'ínoh iñii liiwukcii
 tesfa waa' kiwo'da?

¹⁴ Sokohaa sok wo'eenaa Kooh. ¹⁵ Bíinoo
 mëdïrohu na dekataa ga yahaanaa waasaadfa,
 ee sokohaa sok wo'eenaa ga d'uuyba. Bi
 ba laasan kikeloh wo'eenaaanaa, Seytaani hay,
 nís wo'eenaa ba sokdusee ga keeñcaagabadsa.
¹⁶ Bíinoo mëdïrohu na dekataa sokuunun ee
 yewinin atoh. Ba keloh wo'eenaa Koohaa, haat
 ba safá' gawa kite'. ¹⁷ Wayee ba úsaayoo ga,
 ndaga wo'eenaa Kooh huuttii ga keeñcaagaba.
 Fodaama, binaa wo'eenaa Kooh tahba ki'en
 ga iñaa newoo, wala ba tumu iñaa meski-
 naa, ba gaaw nawa kigúroh. ¹⁸ Bíinoo baa
 mëdïrohu na yówée-lúpaa sokuunun. Ba hay
 kikeloh wo'eenaa Kooh, ¹⁹ wayee halaat éldúna
 na kiwaa' kihépí'kaa aaw ga alal na waareen
 ciliis abuba; iñcaama on wo'eenaa Kooh bi tah
 wa mínoo kilím yen. ²⁰ Bíinoo mëdïrohu na
 kakayfaa laakin dooli, soku. Ba keloh wo'eenaa
 Koohaa, ba te'wa, ee ba laaki' Kooh jeriñ.
 Bii haydoh iñaa le'in waas cidaan̄kaah-kaahay

* **4:12** 4: 12 Ísayíi 6: 9-10 bëestíru fodaa bíinsee ga kiGerek
 múusdfa.

ga iñaa sokseedä, bii cidaaŋkaah-yitniinoo, bii citéemée'.

*Liiwukaa wo' ga loo lampuda
(Lúkkaa 8: 16-18; Mëccëe 5: 15-16)*

²¹ Yéesu wo'issaña an:

- Bo' haydohin lampu lí' kanu gane? Wala ekwa ga fildoo fayaage? Man lampu líksi hen[◊].

²² Laakkii iñaa míñ kidaakuk bi hotukoo. Ee laakkii iñaa bo' míñ kidaak bi meydohsoo fanj.

²³ Baa fu laakin nof kikelohaa, súkúruka!

²⁴ Ya wo'sissaba an:

- Malaksukohat iñcii dú kelohida. Nataa dú natoh buwiida wérí dú natohohsan ee dú baatdu ga. ²⁵ En ki' enaa, baa laakin, hay kibaatdu; wayee baa laakoo, ki'iñkaa ya bayda sah hay kite'u.

*Liiwukaa wo' ga loo teshtaada
(1 Korenti 3: 6-7)*

²⁶ Yéesu tikkisa ga an:

- Nguuraa Kooh man na fodii baa sok yoon.

²⁷ Ya enat ga kineehi, ya yúuduki, wekoo nohoo, wayee teshtaa taa paal, taa yak. Ee ya yéegoo dara ga. ²⁸ Kakay féri yékdí iñaa paal gari tóoh. Aboh ga daa wa paalan, lëehíraa wa bíris bon, tum towu. ²⁹ Yoonaas súwinaa ya aasi ga na kupíkaa'kaagari; ndaga lak kipíik le'in[◊].

*Liiwukaa wo' ga loo kowu-fídankaada
(Mëccëe 13: 31-32,34; Lúkkaa 13: 18-19)*

³⁰ Yéesu wo'issa an:

[◊] **4:21** 4: 21 Mëdirohat na Mëccëe 5: 15; Lúkkaa 11: 33.

[◊] **4:29** 4: 29 Mëdirohat na Soweel 4: 13.

- Iñii du míñ kimédíroh Nguurii Kooh nawada ya? Wala liiwukii wiida míñwa kiteewoh? ³¹ Wa man na kowu-kedik fodii kowu-fúdan, binaa sokunaa, kérí wéñ kijutuut ga tesohtii tóoh en ga éldúnada. ³² Wayee ka laas kisokunaa, kedik-fúdankaa koluk bi wéñ kiyak iñcii línsida, ee ka laak toy tiyaak taa wée'taa ga an tii selcii Kooh mínu kitaal ga díuyu tuu'taagaca.

³³ Ya daanee kiyéegaloh wo'eenaa Kooh na liiwuk ciyewin caa manda; hínnda na fodaa daa buwaa míñ ki'am ga helcaagabada. ³⁴ Ya wo'éeríi iñaa enndii liiwuk na buwaa; ee ya wéetta na tēelíbéecaagarinaa, ya bëgísiba ga liiwukcaa tóoh.

Yéesu tuuki'ta uuris wiyaak

(Mëccée 8: 23-27; Lúkkaa 8: 22-25)

³⁵ Besaa béríi, lak Kooh yaa hoofb, Yéesu wo''a tēelíbéecaagari an:

- Du paafat giyiji bakaa hanoh gaadá.

³⁶ Waa ba tagohha na mbooloomaa, ba bayya Yéesu ga loocaa ya enoheeda. Laakeera ban looci ciliis caa taamsee nari. ³⁷ Uuris wiyaak dalla kiyíp, dúsaa bewukka, waa weesuk ga díuyu loocaa bi haat waa líif na múusu. ³⁸ Lak Yéesu yaa neeh ga bakaa hanoh bosaa loocaada, tígíkin. Tēelíbéecaagari yúudussari, baa wo''i an:

- Jégírohii! Tumuuntii buwii bíttiiraane?

³⁹ Ya yúudukka, ya gëtta uurisaa, ya wo''a giyaa an:

- Dekoha, fu yeewuk!

Uurisaa tuukka, dëkataa ennda cel. ⁴⁰ Lëehí'ta ya wo''a buwaa an:

- Iñii tähhúu kiniik ya? Dú gëmmbii garoo bi watine?

⁴¹ Ba tiitta lool ga iñaama ee ba baa meekisoh ga leelooba an:

- Kon bii yii yéri en ba, bi uurisii sah na giyii tumsi ga iñaa ya nakohda?[◊]

5

Yéesu wékí'ta ha'-raþ ga Gerasaa

(Mëccée 8: 28-34; Lúkkaa 8: 26-39)

¹ Ba le["]a tewisaa giyaa Gélilée wiinoowaa, ga kulkaa Gerasaa*. ² Yéesu yaa yoosuk ga loocaa, laakka baa raþ am, meyohha ga dhuuy loycaa[†], yaa gú'dukohhi. ³ Ya dëkee ga loycaa ee ken mínsiséeríiri kipok, luu enee na ceen. ⁴ Leekleek ya jéengíseera kotcaa, yahcaa poku na ceen, wayee ya gú' ceencaa, ya weel jéencaa. Ken laakéeríi dooli ki'ammbi. ⁵ Wekoo nohoo, ya enee ga dhuuy loycaa na ga janjancaa; ya weleluki, ya gaañi hafci na atoh.

⁶ Daa ya séenee Yéesu, ya yaa fool, ya yí["]a ga fikici, ⁷⁻⁸ Yéesu wo["]ari an:

- Hel wibóni', meyohaa ga bii!

Baa ennda ga kifiip didóolí' an:

- Yéesu, fu naroo ya, fu Kowukii Kooh yii ga dookaa-dookfa? Mi yii kíimmbaa ga teekii Kooh, kaa tummboo iñaa meskin!

⁹ Yéesu meekissari an:

[◊] 4:41 4: 41 Mëdïrohat na Kañcaa 65: 8; 89: 10; 107: 23-32.

* 5:1 5: 1 Mëdïrohat na Mëccée 8: 28. Marka man na waa' kiwo' dii iñaa hanoh giyaa Gélilée meyaa'-nohfa. † 5:2 5: 2 Loycaa waama ga iñaa wëñ kiyewinda, tumsee ga atohaa bayin non wala acu ga dhuuy atoh ciyaak.

- Fu teeku na?

Baa taassa an:

- Mi teeku coogeel, ndaga dí yewinin.

10 Helaa wibóní'waa kiimée Yéesu doonaa ya meydoohoori ga kúlkaa.

11 Lakanaa laakin yop-mbaam-parki‡ wiyaak waa na kiníiru ga bak janjagaa. **12** Rabcaa kiimmba Yéesu an:

- Éewdohaaríi ga mbaamcii, fu ekkíi gaba!

13 Ya onndaba iñamaa. Rabcaa meyussa ga baa, aasussa ga mbaamcaa; yopaa írkísukka tégél-tégélala, keennda ga giyyaa: mbaamcaa le'in bijúnni-kanak, muurussa ga giyyaa.

14 Níirohcaagaba núpussa, ba wo'neera iñaa hewdfa ga teeraa na dékcaa cíinoo. Buwaa baa hay kimalak iñaa hewdfa. **15** Ba hayya bi ga Yéesu, ba hotta ha'-rawaa bayee coogeelaada yugin, ekkin kúltí, taammba na sagaagari. Ba dalla kiniik. **16** Buwaa maasohsee iñaa dalee ha'-rawaa na mbaamcaada, béstírussaba iñaa laakeeda. **17** Waa ennda ða, buwaa dalla kikiim Yéesu ya meyoh gohaagaba.

18 Daa Yéesu en na ki'aas loocaa, baa rabcaa abeedfa kiimbari ya onndi kites nari. **19** Yéesu onndiirika, wayee wo'"ari an:

- Boykaa kaanfu, ga bu-kaanfu, fu béstí'ba tóoh iñii Ha'mudii tumi'taa ga yérmaandii ya laak garaada!

‡ **5:11** 5: 11 Ga iñaa Léwítík 11: 7 wo'ða na Dëteronom 14: 8, yaawúu'caa tiksee mbaam-parki iñaa araamin, kon kokohseera kiñam. Iñamaa teewohin ðan an dekataama enndii ga kúl yaawúu'.

20 Baa ka'ta, dalla kiyéegaloh ga gohaa «Teerucaa cidaan̄kaahcaa§» iñaa Yéesu tumdeeri tóohdfa; ee buwaa béebba jaahli'ussa ga.

*Yéesu wéki'ta beti, mélisi'ta kowukaa Yayros
(Méccée 9: 18-26; Lúkkaa 8: 40-56)*

21 Daa Yéesu soofisee na looci ga tewisaa wiñoowaa, mbooloo wiyaak négírukohha ga yahaaci, ga daa ya enee ga tewisaada. **22** Laakka bo', bok ga buwaa kuliyuk ga jaanguyaawúuraa, ee teeku Yayros; daa ya hot Yéesu hen, ya yí'a ga kotcaagari. **23** Ya yaa kímmbi an:

- Kowukaagoo kibetikaa kiyínkaa kaa yah kiléehdük; hay tíkaari yahciigaraa doonaa ya wak ee ya pes!

24 Yéesu yaa yah nari. Ee bo' biyewin baa taabukki, baa ñaak ga dookci.

25 Daama nak, laakeera betifaa daanee kimeydoh ñíf rek, iñaa le'in tíkíis tidaan̄kaah na tanak. **26** Ya sodeera lool ga yah payoh biyewin ee iñaa ya laakeeda tóoh eemmba ga, wayee onndiiri kitani; hanaa kay ya baatee kikeen. **27** Daa ya kelohee loo Yéesu, ya aassa ga mbooloomaa, ga fenooci, ya le'"a ga kúltífaagari, **28** Ndaga ya wo'ee ga dñuuyci an: «Binaa mi mínee kile' rek ga kúltíciigarinaa, mi hay kiwak.» **29** Ga dekataama ñífaa íissa kimey gari, ee ya yéen̄nga ga faanci an ya wakin. **30** Yéesu dalla kiyéen̄ ga hafci an laakin doolaa meyoh

§ **5:20** 5: 20 Teerucaa cidaan̄kaah enee ga bákaa hanoh giyyaa Gélilée kakay, aawwa bák meyaa'-nohdfa.

gari. Ya móoñsúkka ga leeloo mbooloomaa, meekisohha an:

- Bii le' ga kúltíciigoo baa?

³¹ Téelibéecaagari wo'ussari an:

- Fu hot ga dii mbooloomii ñaak ga dookfuda, an fu wo' an: Bii le' garoo baa?

³² Wayee Yéesu yaa malak iñaa wíllida, kihot baa tumee iñaamada. ³³ Betifaa tíitta bi yaa saak, ndaga ya ínohin iñaa daleerida. Ya hayya, keennda ga kotcaa Yéesu, wo"ari kayohfaa tóoh.

³⁴ Yéesu wo"ari an:

- Jowu, ngëumugaraa wëkdfinndaa. Karaa na jam ee wakaa ga iñum mesikkaada.

³⁵ Lak Yéesu yaa lís kiwo' fodaama, bibo' meyohussa kaan baa kuliyuk ga jaangu-yaawúuraada, kiwo"i an:

- Kowukaagaraa kaanin. Iñii fu yah Jégírohii kisonlukohis gada ya?

³⁶ Daa Yéesu kelohee wo'eenagaña, wo"a baa kuliyuk ga jaangu-yaawúuraada an:

- Kaa niik dara, gëmaa hen rek!

³⁷ Ya tookkii ken taam nari, enndii Pee', na Saak na Sanj, këmëenjkícinaa. ³⁸ Ba le' kaan Yayros hen, Yéesu hotta an coowaa yakin, ee buwaa baa looyoh, baa fiipoh didóolí!. ³⁹ Ya aassa, wo"aba an:

- Coowiigarúu wa yak na ða? Dú looyoh ya? Oomaanii kaanndii, en na kineeh.

⁴⁰ Ba baa ciibsukki. Waa ennda ða, ya méyí'taba tóoh ga fooh, ee ya bayya paam oomaanaa na eeci na buwaa benseerida. Ya aassa ga daa oomaanaa enoheedaa. ⁴¹ Ya ammba oomaanaa ga yahaa, ya wo"a an:

- Talita kúm! (Wëri en: «Ku'oomaa-jowu, mi wo"aa, kolka!»)

⁴² Ku'oomaa-jowukaa dalla kikoluk, ja laakee tíkis tidaanjkaah na tanak. Ja jaa tñin. Buwaa jaahli'ussa lool ga iñaama. ⁴³ Yéesu díñngaba na wo'een ciyégísí' an ken jomooka kiyéen. Lëehí'ta ya wo"a an ku'oomaakaa onsat ñamah.

6

*Bu-Nasareet tookussii kigëm ga Yéesu
(Mëccée 13: 53-58; Lúkkaa 4: 16-30)*

¹ Yéesu meyohha daama ka'ta teeraa ya dëkohda*. Tëelibéecaagari taabukussari.

² Bes Sabat hayya, ya yaa jégíroh ga jaangu-yaawúuraa. Bo' biyewin daa ba súkúrukeeri, jaahli'ussa, ba baa wo' an:

- Ya bewohnee iñcii cii gada? Hamhamii ya bay wii, wa man na? Ee tum na kíntaancaa man na cii míñ kimeyoh gari? ³ Hanaa enndii daayoh haangii, kowukii Mariyaama, yaak fiSaak, Yosee, Yúdaa na Simoñ? Ee bikéméeñkici bibeti enu dii ga dñuuycuune?

Fodaama keeñcaagaba caa tak gari. ⁴ Wayee Yéesu wo"aba an:

- Sëldíiga-Kooh waaruunun ga daa en béeñ, bi tessa dëkaa ya meyohda, na mbokcaagari, na bu-kaanci[◊].

⁵ Ya mínnndii kitum daama kíntaan wínoo enndii rek bidúukooli' baa ya tík yah, ee ba

* **6:1** 6: 1 Teeraa ya meyohda waa' kiwo' Nasareet. Mëdírohat na Mëccée 13: 54 na iñaa bëestíru ga kakayda. [◊] **6:4** 6: 4 Mëdírohat na Lúkkaa 4: 24; San 4: 44.

wakkadanaa. ⁶ Ya jaahli'a ga daa ba tookkii kigëmda.

Lëehí'ta Yéesu yaa wiil ga dëkcaa deey daamada, ya yaa jégíroh.

Yéesu wossa apotaa'caagari bidaankaah na banakbaa.

(Mëccée 10: 5-15; Lúkkaa 9: 1-6; Lúkkaa 10: 1-20)

⁷ Waa ennda dä, ya bayya apotaa'caa bidaankaah na banakbaa, ya yaa wosba, ba taam banak banak. Ya e'taba dooli kikaal rab ga buwaa. ⁸ Ya kokohhaba an ba hanat kibaydoh dara ga baawaa, enndii doo' rekaa. Ya wo'eeba an:

- Kaa bayat dara: enndii mbúurú, enndii hëmbu, ee kaa loyukat kopa' ga kenohhúu.

⁹ Wayee ekkat ñafa' ee kaa bayat kúltí kanak.

¹⁰ Lëehí'ta ya wo'issaba an:

- Daa dñ le' bëeb, tesat ga kaanfaa dñ eksanda bi ga daa dñ kolkohan csekataama. ¹¹ Ee ga cekataaa dñ le' bëeb, binaa buwaa tookkiirúu ga kaanba ee ba sañngúu kisükúruaka, leenaa përtukat pëndëlaa en ga kotcaagarúuda[†] dñ meyoh daama: iñaama hay kiteewoh kimúuykaagaba.

¹² Waa ennda dä, apotaa'caa karussa, ba baa jangat an buwaa súpítat kipeskaagaba. ¹³ Ba baa kaal rab biyewin ga buwaa ee ba baa leef

[†] **6:11** 6: 11 Mëdïrohat na Tumeen 13: 51; 18: 6. Kiyëekí' pëndël ga kot: waa' kiwo' kigúroh na yen wala na bo'. Baama laakkissii sooli na buwaa ya ka' gabada, enndii sah pëndëlaa míñ kiñaak ga kotcaagari ee bok ga dëkaagabada.

dúuleen[✳] ga hafcaa dúukoolí' biyewin ee baa baa wëkí'ba.

Kaanaa Sañ-Bëtís

(Mëccée 14: 1-12; Lúkkaa 9: 7-9; 3: 19-20)

¹⁴ Eroot[‡] buuraa kelohha iñaa wo'u ga Yéesuda, ndaga lak teekaagari síwin daa en bëeb. Buwaa wo'ee an:

- Sañ yaa bëtisi'ee buwaa ga mûsúda yëri mîlís ga buwaa kaaninda. Iñaama yëri onndi dooli kimín kitum kíntaan.

¹⁵ Búinoo wo'see an:

- Baa Ili.

Ee bñinoobaa an:

- Baa, iñaa sëldíiga-Kooh fodii sëldíigacaa mûus.

¹⁶ Wayee Eroot, daa ya keloheeka, wo''a an:

- Sañ-Bëtís yaa mi gú'lukee hafaada yëri mîlís! ¹⁷ Eroot yaama, ga kihafci, yëri nakohee

ki'amluk Sañ-Bëtís, ya ñanlukkari, lañngari ga kasu. Erojaas, beti këmëenjkíci Filiip[§], yaa ya te' ya pañnjariða, yëri tahee Eroot kitum iñaama. ¹⁸ Lak Sañ-Bëtís wo'ee Eroot an:

«Waas onndiiraa kifaan beti këmëenjkífu ya en betifu!»[✳] ¹⁹ Kérí tah Erojaas ammba Sañ-Bëtís ayluk, waa'tari ki'apluk. Wayee ya míneeriika,

²⁰ ndaga Eroot niikeera Sañ-Bëtís, lak ya ínohin an Sañ-Bëtís enin baa júwin ee sela'in. Kérí tah ya somiri ee besaa ya keloh wo'eñaagari bëeb,

[✳] **6:13** 6: 13 Mëdïrohat na Saak 5: 14. [‡] **6:14** 6: 14 Erootyii
yii yëri en Eroot Antípas yaa nguurukee ga Gëliléedsa. [§] **6:17**
6: 17 Filiip waa' kiwo' Eroot Filiip, ee dëkee Room, ee ban bokkii
na Filiip yiliis fodii yaa nguurukee ga Sesaree-Filiip (ga 8: 27).
[✳] **6:18** 6: 18 Malkat Léwítik 18: 16; 20: 21.

helaagari yëngëluk ee kokohhii ßan bi hayaa ya safaa' ga kisükúrukki.

²¹ Erojaas laakka besci, bërii lak Eroot en na kihúmbal besaa ya límohuda. Eroot nakka buwaa biyaakbaa en nari ga jalaadsa, buwaa kuliyük ga soldaa'caagarida na lamancaa ga Géliléeda. ²² Kowukaa kibetikaa Erojaas aassa kaa ham; hamaa neþpa Eroot lool, na buwaa ya nakee hewaada. Buuraa wo''a oomaa-jowaa an:

- Meekisohaaroo iñaa neþpaa, mi hayyaari ki'e'.

²³ Ya waatta ga fíkíici an:

- Iñaa fu meekisohoo béeþ mi e'taari, luu enee kid'a' kúlkiiigoo ga le'nii mi e'taa ßakii wiñoowii.

²⁴ Oomaanaa meyca, meekisneera eeci an:

- Mi kíimanndi ya?

Yaama taassari an:

- Hafaa Sañ-Bétís.

²⁵ Ya gaawwa kisoof ga buuraa kiwo''i an:

- Eraaroo diima-diima hafaa Sañ-Bétís ga dook palaat*.

²⁶ Keeñaa buuraa leehha tak ga iñaama. Ya mínnidii oomaanaaka kisagi', ndaga daa ya wo'eka ga fíkíi buwaa ya nakee hewaada, ee na daa ya laasinka kiwaatds. ²⁷ Ya dalla kiwos soldaa' yíinoo, nakkari kihaydoh hafaa Sañ-Bétís. Soldaaraa ka'ta, gú'neera hafaa Sañ-Bétís ga kasaa, ²⁸ ya haydohi'tariwa ga palaat. Ya e'tawa oomaa-jowaa ee oomaa-jowaa e'neerawa eeci.

²⁹ Daa tæelibéecaa Sañ-Bétís kelohsee iñaama,

* **6:25** 6: 25 Erojaas waaree kihot an Sañ-Bétís kaanin, wayee enndii kiñam hafaa Sañ.

ba hayya kibeb faraaffaagari, acsuneerafa ga loycaa.

Yéesu tummba kíntaan ga mbúurú ciyëtúus na jén kanak

(Mëccée 14: 13-21; Lúkkaa 9: 10-17; Sanj 6: 1-14)

³⁰ Apotaa'caa Yéesu négírukohussa ga yahaaci, baa béstí'ti iñaa ba tumeeda na iñcaa ba jégíroheedsa téoh. ³¹ Yéesu wo"aba an:

- Hayat gii du yee daa wéetin, dú íikaruk jutuut.

Yéesu wo'eeda ndaga lak buwaa yewneera kika' na kihay gaba bi sah ba laakéeríi jot kiñam. ³² Ba aassa kon ga gaal-loocaa ba han̄ba, kika' daa wéetin. ³³ Bo' biyewin hotuba daa ba na kiyahdfa, ínohsohussaba. Ee buwaa baa meyoh ga dëkcaa téoh, baa fool na kot kidëwírukba ga daa ba aawdfa.

³⁴ Daa Yéesu yoosukee ga gaal-loocaa, ya hotta mbooloo wiyaak, ya laakka yérmaandi gaba ndaga ba madee na baalcaa laakoo níiroh[✳]. Ya ennda ga kijégí'ba enaama ciyewin. ³⁵ Téelibéecaa hayussa ga Yéesu lak nohaa waa soos, kiwo"i an:

- Dekatii laakoo dara ee nohii wii soos, ³⁶ Íisaa buwii ba aas yopcii na dëk-kawcii ga yahaaniida, ba lomnee iñaa ba ñaman.

³⁷ Yéesu taassaba an:

- Eratba na kihaffúu iñaa ba ñaman.

Wayee ba wo"ari an:

[✳] **6:34** 6: 34 Mëdírohat na Kídaa 27: 17.

- Dí karat kilomnee mbúurú iñaa le' denariyon[†] citéemée'-kanak, ee dí e'ba ba ñame?

³⁸ Yéesu meekissaba an:

- Dú bay mbúurú cera? Malaknat!

Ba laakka iñaa lee'ba ga, ba hayya, ba wo"ari an:

- Mbúurú ciyétúus na jén kanak cérí dí laak.

³⁹ Fodaama, ya nakkaña kiyugi' mbooloomaa kakay ga pëegíifaa fihiliifaa; ba négírukoh kom kom. ⁴⁰ Ba yuñnga, ba warukohha waa', cii bo' bitéemée', cii bo' bidaankaah-yétúus.

⁴¹ Ya ñeñpa mbúurúcaa ciyétúuscaa na jéncaa kanakcaa, ya taaginukka dook, ya gérëmmba Kooh gaca. Lëehí'ta ya gú'sohhaca, ya e'ta télibéecaa ba waroh buwaa. Fodaama ñan ya warohha jéncaa kanakcaa ga buwaa tööh.

⁴² Buwaa ñeñpa ñammba bi ba kappa pút, ⁴³ ee pañi cidaankaah na kanak líifussa ga na iñaa tesee ga mbúurú na jénda[◊]. ⁴⁴ Ga buwaa bokee kiñam mbúurúcaada laakeera yaal bijúnni-yétúus.

Yéesu túnnda ga dook giyaa

(Mëccée 14: 22-33; Sañ 6: 16-21)

⁴⁵ Ga waa iñaama paaffa, Yéesu dalla kituukuk télibéecaagari ba aas ga gaal-loocaa, ba dëwírukki bakaa giyaa hanoh gaa, ga bak dëkaa Betsaydaa; hídinaa, ya ga kihafci ya tagoh na mbooloomaa. ⁴⁶ Waa ya tagohha naba bi lëehí'ta, ya lappa dook tégëlaa, yaa kiim Kooh. ⁴⁷ Ga

[†] 6:37 6: 37 Denariyon Iñaa heet kopa' ñu-Room ee wa hín na fay lëgëy noh-noh bo' yíinoo. [◊] 6:43 6: 43 Mëdirohat na 2 Buu' 4: 42-44.

waa wekaa le''a, lak loocaa tēelibéecaa waa ga leeloo giyaa, Yēesu tesee hañci doŋ ga tewisaa. **48** Yēesu hotta an tēelibéecaa laakseera coonu kitüidi' loocaa ndaga ba jaanohee na uurisaa. Waa Kooh wiisanaa, ya kolukka yaa yah gaba, tíin hen ga dook giyaa. Ya ka'ta bi ya yaa waa'ba kipaaf. **49** Daa ba hotti yaa tíin ga dook giyaa, ba fooŋnga an iñaa enndii bo'. Ba baa fiipoh. **50** Béebba hotsee gari ee ba tíitta lool. Ga dekataama, Yēesu dalla naba kiwo' an:

- Yēgíscsat fítciigarúu, bii mi, kaa niikat.

51 Lëehí'ta ya yaa yah gaba, aassa gaba ga loocaa. Urisaa tuukka. Ba, ga kihafba waaru'ussa lool ga iñaama, **52** ndaga en ki'enaa ba míneeríi ki'ínoh iñaa kíntaanaa ga mbúurúcaa waa' kiwo'da, ndaga daa ba yēgísí' keeñcaagabada.

*Yēesu wëki'ta bidúukooli' ga Genesareet
(Mëccée 14: 34-36)*

53 Waa ennda da, Yēesu na tēelibéecaagari lëehfussa kihúus giyaa na gaal-looci, ba tee'ta ga kúlkaa Genesareet‡; daama ba yóoski'ta loocaa. **54** Ba baa mey ga loocaa rek buwaa baa ínohsoh Yēesu; **55** buwaa wiilla gohaama tóoh ee ga dekataa ba keloh an ya yaa da béeb, ba ennda ga kibeb dúukoolí'caa ga gatancaa, kibay daama. **56** Ga daa ya aasoh béeb, ennda ga dékcaa ga kawaa, ga teeraa wala ga tukaantaa en ga ëgíraada, buwaa faansi dúukoolí'caa ga paancaagaba. Ee baa kiimmbi ya onba ba míñ

‡ **6:53** 6: 53 Kúlkaa Genesareet Dekataama newin kilinoh ee laakin dooli. Wa hanoh Kafarnawom kakay aawwa bak aasaa'-noh.

kile' rek ga pawaa kúltífaagari. Fodaama buwaa le'ee garifa tóoh, wakussa.

7

Yéesu wo' na Férísiyeencaa ga loo baah-caagaba

(Mëccée 15: 1-9; Lúkkaa 11: 37-41)

¹ Férísiyeencaa na bijégíroh-waas, baa meyoh Yéerúsaleem, ba hídírukohha ga yahaa Yéesu.

² Ba hotta ga télíbécäagari baa en na kiñam na yahcaa settii, waa' kiwo' an ba tísukkii fodaa daa baahcaagaba nakohkadá.

³ Waama Férísiyeencaa na iñaa enin yaawúu' béeþ, ba ñamoo ee ba tíssii yahcaa bi jof[◊], fodaama ba taabukee baahcaa caasamuncaa.
⁴ Ee binaa ba meyoh toonaaraanaa, ba ñamoo ee ba tísukkii paay. Ba laakin ban baah ciliis caa ba taabuk fodii tísaa kaasca, na tataataa, na këwdíi'caa.

⁵ Fodaama, Férísiyeencaa na jégíroh-waasca meekisohussari an:

- Iñii tah ya télíbécíigaraa taabukussii baahcii caasamuncii, ba ñami na yahcaa settii?

⁶ Yéesu taassaba an:

- Dú, dú jójfódfuk ga hascii buwii! Ísayíi, sëldíiga-Koohaa hoteerúu moos ee ya wo'ee kayoh ga waa ya bíñ ga teek Kooh an:

«Buwii bii, kañii ba kañirooda, eem túuwtii don, ba ekkiiroo ga keeñba.

⁷ Ba bay teekkoo sooy

[◊] 7:3 7: 3 Mëdírohat na Mëccée 15: 2; Lúkkaa 11: 38.

ndaga iñcii ba jégíroh ga teekiigooda meyoh
ga iñaa bo' nakoh.»*

8 Léehí'ta, ya tíkka ga an:

- Dú íisin kitum iñaa Kooh nakoh, dú taabuk
baah bo'!

9 Ya enissa an:

- Dú laakin hel ga kikoom day iñaa Kooh nakoh
ee dú taabuki baahciigarúu. **10** Ndaga Móyiis
wo'ee an: «Keloħħsaa paapu na eefu.» Ya tíkka
ga an: «Baa fu bas paapu wala eefunaa, fu jom
ki'apu hen.» **11** Wayee dú, dú jégíroh an binaa
bo' wo' paamci wala eeci an «Iñaa mi jomeerúu
kitoputu'ohħsa enin Korban.» (wérí en an wa
sarahuunun Kooh), **12** dú nak baama kitumħoo
paamci dara, wala eeci. **13** Fodaama, baahci-
igarúu dú lamħa cérí níslukohħúu wo'eenaa
Kooh. Ee yewinin iñcaa dú tumi man fodaama.

*Iñii lúibdi bo' ga fíkii Koohħda
(Méccée 15: 10-20)*

14 Waa ennda da, Yéesu baysissa buwaa, ya
wo"aba an:

- Súkú'kattoo béeħpúu, ee dú ínoh iñii yii bi
jof: **15** laakkii iñaa kúlkoh fooh, aas ga bo', bi tah
ya líib ga fíkii Kooh, wayee iñaa meyoh ga keeñci
yérí líibdi bo'. [**16** Baa fu laakin nof kikelohaa,
súkúruka!]

17 Ya foñnja buwaa, ya aassa kaan.
Téelibéecaagari meekisohussari ya læegísoħba
wo'eenaa ya nataal waama. **18** Ya wo"aba an:

* **7:7** 7: 7 Ísayií 29: 13 béstíru fodaa bínsee ga kiGerek
músdfa. † **7:10** 7: 10 Malkat Eksoot 20: 12; Déteronom
5: 16; Eksoot 21: 17; Léwítik 20: 9. † **7:11** 7: 11 Korban iñaa
wo'een ki'Arameyee.

- Dú ban, dú laakoo hel hene? Dú ínohoo an laakkii iñaa kúlkoh fooh, aas ga bo', bi tah ya liib ga fikíi Kooh? ¹⁹ Ndaga fu ñam yenaa iñaama aasirii ga keeñaagaraa, wayee aawi duuy lookaagaraa, lëehíraa, wa ka' fenoo kaan.

(Fodaama, Yéesu teewohee an ñamahaa en béeþ onohuunun kiñam.)[◊]

²⁰ Ya wo'issa an:

- Iñaa meyoh ga keeñ yérí tah bo' kilíib ga fikíi Kooh. ²¹ Halaatcii cibóní'cii meyoh duuy, ga keeñ bo': cérí haydoh kifaanuk na baa en béeþ, kilok, ki'ap bo', ²² kidúk yaalfu wala betifu fu faanuk na bo' yiliis, kiwaa' kihépí', kibay nof-moroo, kiñaañukoh mooroomfu, kinjalaañuk, ki'iñaan, kidooþ bo', kimaruk na kidófdófd'uk. ²³ Iñcii cimoroocii ciima tóoh kúlkoh duuy bo', ee cérí tah bo' kilíib ga fikíi Kooh.

*Ngëmaa betifaa enndii yaawíu'da
(Méccée 15: 21-28)*

²⁴ Yéesu meyohha daama, ka'ta bak dëkaa Tíi'. Ya ennda ga kaan ffinoo daama, ee ya waaréeríi bo' yéenka. Wayee ya míneeríi kidaakuk iñaa maañ. ²⁵ Laakka bo' yibeti, kowukaagari kibetikaa laakee rab. Daa ya kelohha buwaa baa wo' ga loo Yéesu, ya yaa hay, ya le'a, keennda ga kotcaagari. ²⁶ Betifaa faama enee Gerek, baahkohee Fenísíi ga Sírii. Ya kíimmba Yéesu ya meydoh rawaa ga kowukaagari. ²⁷ Yéesu wo"ari:

- Íisa paay bi oomaacaa kapu. Kibéþ ñamah oomaa, fu jafi' tubaaytaa, iñaama moroo.

[◊] **7:19** 7: 19 Mëdïrohat na Tumeen 10: 9-16.

28 Betifaa taassari an:

- Iñaama kayoh, Ha'mudii. Wayee tubaay-taa ga yahaa kankaada, ba ñam wúunée-mbúurúcaa oomaacaa búukdá.

29 Waa ennda d'a, Yéesu wo"ari an:

- Wo'enum fu wo' wuma tahan bi, kara, rawaa meyohin ga kowukaagaraa.

30 Ee ga waa ya le"a kaanci, ya laakka oomaanaa leemukin ga dook fayaanfaa, rawaa meyohin gari.

*Yéesu wëki'ta baa dekin, luuwin
(Mëccëe 15: 29-31)*

31 Yéesu kolkokha bak dëkaa Tíi', meyca dëkaa Sídonj. Ya koorohha ga duuy gohaa teeru-caa cidaanjkaahcaa, ya sooffa bak giyaa Gélilée.

32 Ya haydohdussa baa dekin ee luuwin. Buwaan kíimmbari ya tikkì yahcaagari. **33** Ya wéetneera nari, úsaayya buwaan, ya ekka tujokontaagari ga duuy nofcaa baa, ya toossa, tumi'tari mitoosmaa ga perimpaa. **34** Léehí'ta ya taaginukka dook, ya údí'ta yen ga kakay, ya wo'a an:

- Effata!‡ (wérí en: «Légíska!»)

35 Haat nofcaa baa lègísukka, perimpaa lóglískohha, ya yaa wo' dijofí'. **36** Yéesu dínjnga buwaan an ba hanatka kibéestíroh. Wayee ya wëñi buwaan kidígaa, buwaan wëñi da kiyéegaloh. **37** Buwaan waaru'seera bi hëppa ee baa wo' an:

- Iñaa ya tum béeb jekin, ee ya onin sah dékciikikeloh na luubcii, ba wo'!

‡ **7:34** 7: 34 Effata: wo'een ki'Arameyee.

8

*Yéesu ñëm'ta bo' bijúnni-nikiis
(Mëccée 15: 32-39)*

¹ Waama bo' biyewin négírukohisee daama ee ba laakéerii iñaa ba ñaman. Yéesu bayya télibéecaagari, wo"aba an:

² - Mi laakin yérmaandi wiyaak ga mbooloomii, ndaga malkat, bes kaahay cee, caa wée'taa ga an cii, ba bii naroo, ee diima den ba laakoo iñaa ba ñaman. ³ Binaa mi wo'ba ba boyuk kaanba na kiyawaa, ba mínin kitéehlí' ga waas, ndaga bíinoo, dii ba meyohfa úsaayin.

⁴ Télibéecaagari taasussari an:

- Mbúurúcaa yah kiképí' buwii bii meyohan gada, ga díekatii wii laakoo darada?

⁵ Yéesu meekissaña an:

- Dú laak mbúurú cera?

Ba taassa an:

- Ciytakanak.

⁶ Waa ennda ña, ya nakka buwaa kiyunj kakay. Ya bëbpa mbúurúcaa ciytakanakcaa. Ya gérëmmba Kooh, ya weellaca, ya e'ta télibéecaagari ba warohca buwaa. Ba warohhaca buwaa tóoh. ⁷ Ba laakeera ban tujén. Ya gérëmmba Kooh gaca, lëehí'ta ya nakohhaca kiwaroh ban. ⁸ Baa en bëeb ñammiba bi kappa pút, bi tessa. Iñaa teseeda ba wookkari: ennda ñaba ciytakanak ga mbúurú na jén. ⁹ Buwaa le'seera bijúnni-nikiis (4.000). Ga waa iñaama leehha, Yéesu tagohha naba. ¹⁰ Ya dalla ki'aas

ga loocaa na t̄eelibéecaagari, ba baa yah bak gohaa Dalmanutaa*.

*Fērīsiyeencaa waa' kihotu kíntaan
(Mëccée 16: 1-4)*

11 Fērīsiyeencaa le'ussa, ba baa coowoh na Yéesu. Ba eneeri na kiff'. Ba meekissari ya tumi'ba kíntaanaa teewoh an ya meyoh ga Kooh.

12 Yéesu íikka hées, wo''a an:

- Iñii tah ya buwii wati waaru kihot kíntaan? Mi wo''úuka ee kayoh; buwii wati, ken teewooba kíntaan.

13 Léehí'ta Yéesu tagohha naba, yaa yah. Ya aasissa loocaa kipaaf bakaa giyaa wiinoowaa.

*Lēwíraa Fērīsiyeencaa na waa Eroot
(Mëccée 16: 5-12)*

14 T̄eelibéecaa Yéesu alussa kibaydohu mbúurú. Ba laakee mbúurú wíinoo doŋ naba, ga loocaa. **15** Yéesu díñngaba an:

- Watukat, ee abukat ga lēwíraa Fērīsiyeencaa na caa buwaa fa' na Erootfa!

16 T̄eelibéecaa enussa ga kiwo' ga díkaantiba an:

- Dii dū laakoo mbúurúda kérí tah ya wo' iñamaa.

17 Yéesu ínohha iñaa ba en kiwo' ga díkaantibada, wo''aba an:

- Iñii tah ya dū wo' an: dii dū laakoo mbúurúda kérí tah? Bi wati helciirúu hayyiine? Helciirúu aboo darane? Dú yégísí' keeñciirúu ya? **18** Man dū laakin has, ati dū hotoo?

* **8:10** 8: 10 Dalmanutaa Ken ínohoo daa dekataama enohdfa.

Dú laakin nof, ati dú kelohoo? [✳] Ee hanaa dú níindísukoo: ¹⁹ ga waa mi weeli' buwaa bijúnni-yétúusbaa mbúurúcaa ciyétúuscaada, dú wookee pañi cera, caa dú líifdee na mbúurúcaa teseeda?

Ba taassa an:

- Cidaan̄kaah na kanak [✳].

²⁰ Yéesu meekisissaba an:

- Haa ga waa mi weeli' buwaa bijúnni-nikiisbaa (4.000) mbúurúcaa ciyitnakanakcaada, dú wookee daba cera, caa dú líifdee na mbúurúcaa teseeda?

Ba taassa an:

- Ciyyitnakanak [✳].

²¹ Ya wo"aba an:

- Ee helciirúu hayyii bi watine?

Yéesu wéki'ta búumi' ga Betsaydaa

(Marka 10: 46-52; Sañ 9: 1-11)

²² Yéesu na tēelibéecaagari karussa Betsaydaa. Buwaa haydohha búumi' ga Yéesu, ba kíimbari kile' ga baa. ²³ Yéesu ammba búumíraa ga yahaa, ya meyca dëkkaa nari. Lëehí'ta ya tumi'tari mitoos ga hascaa, ya tíkkari yahcaagari, ya meekissari an:

- Fu yii hot yene?

²⁴ Baa malakka hascaa, wo"a an:

- Mi hot bibo'; iñcii man na tedik, ee cii tíin.

²⁵ Yéesu le'issa yahaagari ga hascaa baa. Búumíraa malakka yiic, ya wakka, ya yaa hot weceñ. ²⁶ Waa ennda da, Yéesu ebilla baa kaanci, ya wo"ari an:

[✳] **8:18** 8: 18 Mëdïrohat na Yérémíi 5: 21; Esekíyeel 12: 2.

[✳] **8:19** 8: 19 Malkat 6: 35-44. [✳] **8:20** 8: 20 Malkat 8: 1-9.

- Kaa aas sah dëkii.

*Pee' wo''a an Yéesu en Kiristaanii
(Mëccée 16: 13-20; Lúkkaa 9: 18-21; Saŋ 6:
67-71)*

²⁷ Yéesu ka'ta na tēelibéecaagari ga dëkcaa
wíl teeraa Sesaree-Filiipda[†]. Ga waasaa, ya
meekissa tēelibéecaa an:

- Buwii wo'u an mi yérí en ba?

²⁸ Ba taassari an:

- Laakin buwaa wo' an fu yérí en Saŋ-Bëtís.
Bíinoo an fu yérí en sëldíiga Ili. Bíinoobaa an
fu bok ga sëldíiga-Koohcii .

²⁹ Ya meekissaba an:

- Haa dú, dú wo' an mi yérí en ba?

Pee' taassari an:

- Fu yérí en Kiristaanii .

³⁰ Yéesu díñngaba na wo'een ciyëgísí' an ba
hanat kiwo' na ken ga loo iñaa aaw gari.

*Yéesu yéegalohha kikaankaagari na
kimilískaagari*

(Mëccée 16: 21-28; Lúkkaa 9: 22-27)

³¹ Lëehí'ta Yéesu yaa ínohlukohba an:

- Kowukii bii jom kikooroh ga mesiklaat
ciyewin. Ha'-kaancaa, sarahohcaa biyaakbaa,
na jégíroh-waascaha waa'sannndii kihotu gari. Ya
hay ki'apu ee bes kaahay tik ganaa, ya hay
kimilis.

³² Iñamaa Yéesu wo'eeri fanj, ñaakéeríi dara
ga. Pee' nak nookka Yéesu ga yahaanaa, ya

[†] 8:27 8: 27 Sesaree-Filiip Teeraama Filiip Eroot sakeewa, ee wa
enee ga gohaa húlbcaa ëníri húlwaa Yürdenja. Wati teeraama
teeku Banijas.

yaa ña'ti. ³³ Wayee Yéesu méeñsukka, malakka télíbécagari, gëtta Pee' an:

- Úsaayaaroo, Seytaani! Halaatciigaraa enndii halaatcaa meyoh ga Kooh wayee ca meyoh ga bo'.

*Kitaabuk Yéesu
(Lúkkaa 14: 25-33; Mëccëe 16: 24-28; Lúkkaa 12: 8-9)*

³⁴ Léehí'ta, Yéesu bayya mbooloomaa na télíbécagari, wo"aba an:

- Baa waa' kitaam ga fenooroonaa, ya alat hafci, ya tíkat hafci kuraanaagari, ya taabukkoo. ³⁵ Ndaga baa fu waa' kisom kumuunfunaa, fu hayka kiñak, wayee baa mi tahhaa kiñak kumuunfu ga éldúna, mi na Hewhewii winéwí'wiinaa, fu hay kipes bi taa'. ³⁶ Bo' enoh kilaak iñcii ga éldúna tóohda ya, binaa ya na' kiñak kipesci bi taaraa? ³⁷ Ati laakin iñaa bo' míñ nawa kilaasoh kipeskaagari? ³⁸ Buwii watí dëku ga ki'oo' Kooh na kitum baakaa'. Ga d'uyba, baa mi enndaa kaci ga, mi na wo'eenndoona, fu hay ki'en kaci ban ga Kowukii bii, besaa ya hayan béríi ga ndamaa Paamci, ya na malaakacaa bisela'í'baa.

9

¹ Yéesu wo'issaña an:

- Mi wo"úuka ee kayoh; bibo' ga buwii bii kaansoo ee ba hottii Nguuraa Kooh yoosuk, taam na doolaagari.

*Ndamaa Kooh yoosukka ga Yéesu
(Mëccée 17: 1-13; Lúkkaa 9: 28-36; 2 Pee' 1:
16-18)*

² Tíkka ga bes ciyitniinoo, Yéesu taammba na Pee', Saak na San, ya bayyaaba, ba rek daa wéetin, ga dlook janjan wiyaak. Daama jëmmaagari súpitukka ga fíkiiba. ³ Kúlticaagari yaanaawwa d'er bi caa melic, yaanaawlaataa wée'taa ga an wii laakkii naawohaa en ga éldúna míin d'a kisétí' kúltí[◊]. ⁴ Téelibéecaa hotussa Ili na Móyiis meyussa ga fíkiiba, ba baa saawal na Yéesu. ⁵ Pee' dalla kiwo' Yéesu an:

- Jégírohii, dii newin garuu. Eneenaa dí hëwí mbaa' kaahay dii: wíinoo wuufu, wíinoo wuu Móyiis, ee wíinoo wuu Ili.

⁶ Pee' ínohéeríi sah iñaa ya wo'anda ndaga kituit kihépí', ya na téelibéecaa tesfa. ⁷ Laakka yaayeelaa hay, úllabá. Ee ga d'uuy yaayee-laama, laakka koonaakaa koluk an:

- Bii yii yérí en Kowukiigoo mi keeñukd'a, súkúrukattí!*

⁸ Ga saasi, ga daa téelibéecaa malaku iñaa wílbada, ba hotsissii ken naba, enndii Yéesu dogaa.

⁹ Daa ba enee na kiyoosuk ga janjagaad'a, Yéesu díñnga téelibéecaa an:

- Kaa béstírat ken iñii dú hotfa, bi ga daa Kowukii bii mélisan ga buwaa kaaninda.

¹⁰ Téelibéecaa abussa wo'eenama, ee ba baa wo' ga díkaantiba an:

[◊] **9:3** 9: 3 Mëdírohat na 2 Pee' 1: 16-18. * **9:7** 9: 7 Malkat 1: 11 na iñaa béstíru ga kakayfa.

- Iñii ya waa' kiwo' ga «kimílis ga buwaa kaaninda» ya?

¹¹ Lëehí'ta ba meekissa Yéesu an:

- Iñii tah ya jégíroh-waascii wo'u an Ili yéri dewan kihay paay?[✳]

¹² Ya taassaba an:

- Ee, Ili dewan kihay, ya hëwíraat iñaa en tóoh bi jek. Wayee iñii tah ya, Këyítfaa Kooh wo'ban an Kowukii bii hay kikooroh ga mesiklaat ciyewin, ee ya hay kisagu?[✳] ¹³ Mi nak, mi wo'"úu man Ili hayin kuméeñí'. Buwii tumuununndi iñaa nebbada, fodaa daa Këyítfaa Kooh bín ga iñaa aaw garida.

*Yéesu wëkí'ta oomaanaa laak rab
(Mëccée 17: 14-21; Lúkkaa 9: 37-43)*

¹⁴ Waa biYéesu soofussa ga télíbéecaa bíinoo, ba hotta bibo' biyewin wíiluununba ee jégíroh-waascaha baa coowoh naba. ¹⁵ Daa mbooloomaa hotee Yéesu, iñaama bettaba. Ba baa fool gari kikëñí'ti. ¹⁶ Ya meekissaba an:

- Dú en na kiwo' ya naba?

¹⁷ Laakka bo' yiyaal meyca ga buwaa, wo'"a Yéesu an:

- Jégírohii, mi haydohseeraa kowuroo kiyaal, rab nari. Rawii luublukohi hen. ¹⁸ Ga daa oomaanaa míñ ki'enoh tóoh, ya mínnndi da kibúuk. Ya fetalli kakay dal, kúuwkaa oomaanaa kúuwi, ya úñohi siscaa, ya súwoh kas. Mi kíimin télíbécigaraa ba kaal rawii ga oomaanii ee ba mínnndiika.

¹⁹ Yéesu wo'"aba an:

[✳] **9:11** 9: 11 Mëdírohat na Malasíi 3: 23. [✳] **9:12** 9: 12 Malkat Ísayíi 53: 3; Kañcaa 22: 1-18.

- Cëey, dú buwii wati ee dú laakoo ngëmdsa, mi enan narúu bi kera? Mi múuñdanndúu bi kera? Haydohdfattoo oomaanaa.

Ya haydohdfussari.

²⁰ Oomaanaa yaa hot Yéesu rek, rawaa ga duuyicina yaa saylukohhi didóolí', oomaanaa dalla kikeen, yaa pírgínuk ga kakayfaa, kúuwkaa kaa kúuw. ²¹ Yéesu meekissa paamunaa an:

- Iñii yii ammbi kera?

Paamunaa taassa an:

- Ammbi ga waa ya en oomaada bi wati. ²² Ee leekleek rawum búukki ga duuy kiwii na ga duuy músú, ya waariri ki'ap. Wayee en lak fu míin yen ganaa, yérëmaarii, fu amdochhíi!

²³ Yéesu taassari an:

- An fu wo' an «En lak fu míinää?» Iñaa en béeb mínukin ga baa fu gëm ga Kooh.

²⁴ Ga saasi paam oomaanaa dalla kiwo' didóolí' an:

- Mi gëmin! Amdohaaroo ga dii ngëmiigoo dooyyiida.

²⁵ Yéesu hotta ga daa buwaa baa fool kihay kilaayda, ya gëtta rawaa an:

- Fu rawii, fu yii fu haydoh kidék na kiluubcsa, mi nakkaa, meyohaa ga oomaanii ee kaa le'is gari bi taa'!

²⁶ Rawaa meyca ga oomaanaa na tiweeleeluk, ya yaa saylukohhi didóolí'. Oomaanaa mannda na baa kaan hen, bi bo' biyewin daama baa wo' an: «Kaanin». ²⁷ Wayee Yéesu ammbari ga yahaa, koluki'tari, oomaanaa tuukka.

28 Lëehí'ta Yéesu aassa kaan. Lak t̄eelibéecaagari doj enu nari, ba meekissari an:

- Iñii tah ya dí, dí míneeríi kikaal rawaama ga oomaanaa?

29 Yéesu taassaba an:

- Kikúim Kooh kérí doj mí kiméyí' rabcaa manda ga bo'.

Yéesu yéegalohsissa an ya hay kikaan ee ya hay kimilis

(Mëccée 17: 22-23; Lúkkaa 9: 43b-45; Marka 8: 31-33)

30 Yéesu na t̄eelibéecaagari meyoħussa daama, ba koorohha duuy gohaa Gélilée. Yéesu waareeríi bo' yéen daa ya enohda, **31** ndaga ya enee na kijégí' t̄eelibéecaagari. Ya wo'eeba an:

- Kowukii bii hay kitíku ga yah buwii. Ba hayyi ki'ap wayee ya kaan bi tík ga bes kaahayaa, ya hay kimilis.

32 Wayee t̄eelibéecaa ínohséeríi iñaa wo'eñaama waa' kiwo'da, ee ba kaañéeríirika kimeekisoh.

Baa Yéesu wo' an yéri wëñ kiyak ga fíkúi Koohda

(Mëccée 18: 1-5; Lúkkaa 9: 46-48; Marka 10: 35-45; Filiip 2: 5-11)

33 Yéesu na t̄eelibéecaagari le'ussa Kafarnawom. Ga duuy kaanfaa, Yéesu meekissa t̄eelibéecaa an:

- Dú nookohee ya ga waasii?

34 Ba dekka, ndaga ga waasaa, ba enee na kinookoh an yaa wëñ kiyak gabada, ba? **35** Waa

ennda ña, Yéesu yuñnga, ya bayya bidaankaah na banakbaa, ya wo'aba an:

- Binaa bo', fu waa' kikuliyuk ga yenaa, fu jom ki'en ga fenoo béeþ, fu en súrga buwaa tóoh.

³⁶ Lëehí'ta ya ñeþpa ku'oomaan, tuuki'taja ga leelooba. Ya ñeþpaja, yugi'taja ga kotcaagari, ya wo'a an:

³⁷ - Baa fu te' ga keeñfu oomaanii fodii yii ndaga teekiigoonaa, lakanaa fu te"oo, mi ga kihaffoo. Ee baa fu te"oonaa, fu te"iiroo mi yii yii rek, wayee fu te' ban baa wossooda.

Baa kaalee rab ga teekaa Yéesuda

(Lúkkaa 9: 49-50)

³⁸ Sañ wo'a Yéesu an:

- Jégírohii, dí hotin baa en na kikaal rab ga buwaa ee ga teekfu. Dí waa'tarika kihoonoh ndaga ya bokkii garuu.

³⁹ Yéesu loffari an:

- Kaa hoonohattika, ndaga laakkii baa míñ kitum kíntaan ga teekkoo, ee ga saasi ya aaw kiwo' iñaa moroo garoo. ⁴⁰ Baa lebirohhii naruu, fa' naruu. ⁴¹ Mi wo'úuka ee kayoh; béeþ baa onndúu kaas-músú ki'an ga teekiigoo ndaga dii dí en buuroo mi Kiristaaniidanaa, baama ñakoo fayaagari.

Kitagoh na iñcii tumlukohi bo' baakaa'da

(Mëccée 18: 6-9; Lúkkaa 17: 1-2; 1 Korenti 8: 9-13; 9: 24-27)

Yéesu wo'issa an:

⁴² - Wayee baa baakaa'lukoh tu'oomaatii tii gëmu garoodanaa, iñaa gën ga baamada wëri en ya pokdu atoh wiyaak ga koonaakaa, ya jafu

ga d̄uuuy giiyaa. **43** Baa en lak yahaagaraa wērí tahhaa kitum baakaaraa, gúraawa. Iñaa gēn garaada wērí en fu aas ga kipeskaa leehoo taa'da na yah wiinoo, loo kilaak yah kanak ee fu ka'safara, ga kiwiikaa yímooda.

[**44**][†]

45 Baa en lak kotaagaraa wērí tahhaa kitum baakaaraa, gúraawa. Iñaa gēn garaadfa wērí en fu aas ga kipeskaa leehoo taa'da na kot wiinoo loo kilaak kot kanak ee fu jafu ga safara. [**46**][‡] **47** Ee binaa baa en lak kuhsakaagaraa kérí tahhaa kitum baakaaraa, nísaja. Iñaa gēn garaada wērí en fu aas ga Nguuraa Kooh na kuhas kíinoo loo kilaak tuhas tanak ee fu jafu ga safara. **48** Daama «cégíncaa ñamsi faanda kaansoo ee kiwiikaa yímoo taa'».»[§] **49** En ki'enaa, baa en béeþ hay kidaanu na kiwii\$.

50 Maraa jofin, wayee binaa maraa safissiinaa, ma d̄aanohsan na ya? Madat na maraa ga bimooroommbúu*. Laakat jam ga díkaantirúu.

10

[†] **9:44** 9: 44 Wo'eencii ciima hotukkii ga kēyít ciyewin ga kēyítcaa deb kibíduda. [‡] **9:46** 9: 46 Wo'eencii ciima hotukkii ga kēyít ciyewin ga kēyítcaa deb kibíduda. [§] **9:48** 9: 48

Médírohat na Ísayí 66: 24. § **9:49** 9: 49 Médírohat na Léwitík 2: 13. Baa en béeþ hay ki'ku ga kiwiikaa setfanndi ga fíkii Kooh fodaa daa sarahcaa waama eksee ga maraa balaa ca tékírunaa.

* **9:50** 9: 50 Iñaama waa' kiwo' jeriñaa maraa ga kitík wala kitékí' yen (Médírohat na baahaa manda ga dëkaa Palestín); maraamaa safissiinaa ma lofiru mi'as. Jeriñama wērí mēdírohu na ga daa bo' jom kiman ga mooroomcida.

*Yéesu wo''a ga loo kifasi'
 (Mëccée 19: 1-12; Lúkkaa 16: 18; Room 7: 1-3;
 1 Korenti 7: 10-16)*

¹ Yéesu meyohha daama, aawwa dëkcaa bok ga gohaa Yúudée ee hanoh húlúwaa Yúrdenja gaada. Buwaa biyewin haysissa, négírukohussa ga yahaaci. Ee ya enissaba kijëgí' fodaa ya meereeka kitumđa.

² Laakka Férísiyeencaa hayu bi gari kifí'ti, ba meekissari an:

- Waasiiruu onin yaal kifasi' beticine?

³ Yéesu meekissaba ban an:

- Móyiis nakeerúu ya kitum?

⁴ Ba taassa an:

- Móyiis oneera yaal kibín këyít kiteewoh an sëyaa tasin ee ya foñ betici.◊

⁵ Yéesu nak wo''aba an:

- Móyiis bíndinndúu iñaa ya nakkúu yaama ndaga dii dú súb ga keeñda. ⁶ Wayee ga kidewaa, ga waa Kooh sak ēldúnada «Ya tummba bo', yaal na beti. ⁷ Kéri tah bi yaal hay kifoñ paamci na eeci, ya aboh na betici, ⁸ ee ba banak, ba en bo' yiinoo». Fodaama ba enissii banak, wayee ba en yiinoo. ⁹ Kon bo' hanat kihëgísoh iñaa Kooh akitohin.

¹⁰ Waa ba le''a kaan, tëlibéecaa meekisussa Yéesu iñaa aaw ga iñaama. ¹¹ Ya taassaba an:

- Binaa bo' kaal betici, pañ beti yiliisaa, ya dúkin betifaagari fidewaafaa, ya faanukka na beti filiis. ¹² Fodaama ban, binaa beti foñ yaalcí,

◊ **10:4** 10: 4 Malkat Dëteronom 24: 1. ◊ **10:6** 10: 6 Malkat Sënees 1: 27; 5: 2. ◊ **10:8** 10: 8 Malkat Sënees 2: 24.

pajuk ga yaal yiliisaa, ya dúkin yaalaagari yidewaayaa, ya faanukka na yaal yiliis.

*Yéesu barkeella tu'oomaataa
(Méccée 19: 13-15; Lúkkaa 18: 15-17)*

¹³ Bibo' haydohdfussa Yéesu tu'oomaan, ya tík yahcaagari ga dookba. Wayee télibéecaa baa ña' buwaama. ¹⁴ Daa Yéesu hotee iñaama, keeñci tammba ga, ya wo'a télibéecaa an:

- Ísat tu'oomaatii, ta hay garoo! Kaa hoono-hatba ndaga Nguurii Kooh wuu buwii man nabada. ¹⁵ Mi wo'úuka ee kayoh; baa fu tookkii Nguurii Kooh fodii ku'oomaanana, fu aasoo ga.

¹⁶ Léehí'ta ya bëbpa oomaacaa, ya tikkya yaa en béeb yah, barkeellaba.

*Ha'-alal waa' ki'aas ga Nguuraa Kooh
(Méccée 19: 16-30; Lúkkaa 18: 18-30)*

¹⁷ Daa Yéesu enee na kimey kiyahda, laakka bo' yiyaal yaa hay gari na jaa', ya yí'a ga fíkiici, meekissari an:

- Jégírohi yijófí'yii, mi tuman na bi mi laak bakkoo ga kipeskaa leehoo taa'da?

¹⁸ Yéesu wo'ari an:

- Iñii tah ya fu wo' kijof garoo? Ken jofffi, enndii Kooh rekaa. ¹⁹ Fu ínohin iñii Waasii Móyiis nakoh kitumda: «Kaa lan kumuun bo'; kaa dük betifu wala yaalfu, fu faanuk na bo' yiliis; kaa lok; kaa seedi' saboh; kaa tooñ mooroomfu; kelohdaa paamfu na eefu.»*

* **10:19** 10: 19 Malkat Eksoot 20: 12-16; Dëteronom 5: 16-20. Kaa tooñ bo': wo'eencuma bokkii ga iñcaa cidaaqkaahcaa Móyiis nakohee kitumda. Ee ñan ca hotukkii ga wo'encaa taaboh naca Méccée bín na Lúkkaada.

20 Baa taassari an:

- Jégírohii, mi taabukin iñciima tóoh ga ki'oomaaro bi wati.

21 Yéesu malakka baa, waa'tari. Ya wo"ari an:

- Laakin iñaa tesohhaa kitum: kara, toonaa iñaa fu laakfa tóoh, fu onwa nduulcii. Fodaama fu hay kilaak alal ga dlook. Léehíraa haya, fu taabukkoo.

22 Baa nak enee bo' iyiyéwíni' alal, ee daa ya kelohee wo'eenama, ya súuñfukka lool, keeñci leehha ga tak, ya yaa yah.

23 Yéesu malakka buwaa wíillida, wo"a tēelibéecaagari an:

- Ki'aaskaa ha'-alal ga Nguurii Kooh daal, yoowannpii!

24 Tēelibéecaa Yéesu waaru'ussa lool ga wo'eencaagari. Ee ya tikissa ga an:

- Biyaay, ki'aas ga Nguurii Kooh daal yoobpii!

25 Geeleem paaf ga noj kúuc, kérí wëñ kiyoob daa ha'-alal aasan ga Nguurii Kooh.

26 Tēelibéecaa wëñussa kiwaaru'u. Ba baa meekisoh ga díkaantiba an:

- Kon baanaa, bii míñ kimúc bá?

27 Yéesu malakkaba, wo"a an:

- Iñaama wooñ bo', wayee wooñnjii Kooh, ndaga iñaa en béeñ míñkin ga Kooh.

28 Pee' nak dalla kiwo' an:

- Malka, dí, dí foñin tóoh, dí taabukinndaa.

29 Yéesu taassari an:

- Mi wo"úuka ee kayoh; baa mi tah-haa kifoñ, mi na Hewhewii winéwí'wii, kaan wala bikéméenkimun biyaal na bibeti, wala biyaakmun biyaal na bibeti, eemun wala paamun wala towu, wala yoon, **30** fu hay kilaak

dii, iñaa wëñ iñcaama bes citéemée': kaan ciyewin, na bikëmëenjímun biyaal na bïbeti na biyaakmun biyaal na bïbeti, bi'eemun, towu na yoon ciyewin. Iñcaama taaban na kihatalu ga ngëm; ee fayuraa fu laak kipeskaa leehoo taa'ça. **31** Biyewin ga buwii dëb watida bëri mëeñjohan ee biyewin ga buwii mëeñjohda bëri dewan.

*Waas wukaahaywaa Yéesu yéegaloh
kikaankaagari na kimílskaagari*

(Mëccée 20: 17-19; Lükkaa 18: 31-34)

32 Waa ennda çä, ba ammba waasaan aaw Yéerúsaleemda. Yéesu hanohee fíkii. Tëelibéecaagari, helcaagaña daléerii dara ee buwaa bíino taamsee ga fenoocida niikussa. Yéesu baysissa bidaankaah na banakbaa han, ya yaa wo'ba iñaa yahanndi kidalda. **33** Ya wo'eeba an:

- Súkúrukat, du bii yah Yéerúsaleem, ee Kowukii bii hay kitíku ga yah sarahohcaa biyaakbaa na jégíroh-waasca. Ba hayyi ki'atti' kikaan, ba tíkki ga yah yiifa'caa. **34** Baama hayyi kiñaawalsoh, ba toosohhi, ba típpi laawoo, ba appi. Lëehíraa, bes kaahay tík ganaa ya mílis.

Yéesu taassa Saak na San

(Mëccée 20: 20-28)

35 Saak na San, towutaa Sebedee, deeyussa ga Yéesu, wo'ussari an:

- Jégírohii, dí waa' fu tumi'tíi iñii dí yahhaa kikiimda.

36 Yéesu meekissaba an:

- Dú waa' ya mi tumi'tíu?

37 Ba taassa an:

- Binaa fu en ga ndamaagaraanaa, onaarií dí míñ kiyun̄ ga yahaafu, yii hanoh yahfu ñaam, yiínoo hanoh yahfu senj.

³⁸ Yéesu wo"aba an:

- Dú ínohoo iñii dú meekisohda. Dú míñin ki'an ga kaas-coonii mi yah ki'andane, wala kibétisi'uk ga mesiklaat fodii dii mi yah kibétisi'ukdane?

³⁹ Ba taassa an:

- Ee dí míñinka.

Yéesu wo"aba an:

- En ki'enaa, dú hay ki'an ga kaasii mi yah ki'anda ee dú hay kibétisi'uk ga mesiklaat fodii dii mi yah ga kibétisi'ukdane. ⁴⁰ Wayee en iñaa aaw ga kiyun̄ ga yahhoo ñaam wala ga yahhoo segaa, enndii mi jomka kiwo'. Buwaa Kooh waayuki' bakcaamada bëri yahca ki'eru.

⁴¹ Daa télíbécää tesfa kelohsee iñaama, ba dalla ki'ayluk Saak na Sañ. ⁴² Yéesu dallaba kibay, wo"aba an:

- Dú ínohin an, buwii tíku ha'-kúl ga èldúnadfa, bëri teewi buwii an ba hanoh béeb dook , ee ha'-doolicii tumlukohi buwii ga iñaa nebbä.

⁴³ Iñaa manda hanat da kilaak ga duuyucúu. Wayee laak baa waa' ki'en bo' yiyaak ga duuyucúunaa, ya joman ki'en súrgarúu, ⁴⁴ ee baa waa' garúu kikuliyukaa, ya joman ki'en ñaam buwaa tóohba. ⁴⁵ En ki'enaa, kiheel súrga tähhii Kowukii bii kihay, wayee ka hay ki'en súrga buwii, na ki'eroh kumuunci doo ya laas tumuun bo' biyewin. ⁴⁶

⁴⁶ **10:39** 10: 39 Mëdïrohat na Tumeen 12: 2. ⁴⁷ **10:45** 10: 45
Mëdïrohat na 14: 24; 1 Tímotée 2: 6.

*Yéesu wëki'ta búumíraa teeku Bartímée
(Mëccëe 20: 29-34; Lúkkaa 18: 35-43)*

⁴⁶ Yéesu na télíbécagaari le'ussa Yéríkóo. Waa ba meyoh ga teeraama na bibo' bicaakí', laakka búumíraa teeku Bartímée, kowu Tímée, yugin ga yahaanaa waasaa, yaa sarahtuk. ⁴⁷ Daa ya kelohee an Yéesu Nasareet yaa hay, ya yaa fiip an:

- Yéesu, kucaasamunkii Dëwít, yërëmaaroo!

⁴⁸ Buwaa baa ña'ti, an doo ya dëkoh. Wayee ya yaa wëñ kifiip an:

- Kucaasamunkii Dëwítóo, yërëmaaroo!

⁴⁹ Yéesu tuukka, wo''a an:

- Bayatti.

Buwaa bayya búumíraa, ba baa wo''i an:

- Dëldaa heliigaraa, kolka, ya yii bayyaa.

⁵⁰ Búumíraa dalla kijaf paltaagari, ya kolukka bérít, yaa hay ga Yéesu.

⁵¹ Yéesu meekissari an:

- Fu waa' ya mi tumi'taa?

Búumíraa taassari an:

- Jégírohii, tumdaaroo bi mi míñ kihot.

⁵² Yéesu wo''ari an:

- Tíida, ngëmiigaraa wëkfinndaa.

Ga saasi búumíraa míñnda kihot, lëehí'ta ya yaa taabuk Yéesu ga waasaa ya am kiyahfa.

11

*Yéesu aassa teeraa Yéerúsaleem na ndam
wiyaak*

*(Mëccëe 21: 1-11; Lúkkaa 19: 28-40; Saŋ 12:
12-19)*

1 Waa Yéesu na tēelibéecaagari deeyussa Yéerúsaleem, ba enee ga yahaa dëkaa Bet-fasee na waa Bétanii, en ga bak tégëlaa Ólívíyéecaada, Yéesu wossa bo' banak ga tēelibéecaagari, **2** wo'aba an:

- Karat dëkum en ga fikiirúufa. Dú aasi danaa, dú hoti cúmbú'-baamaa bo' lappi duum, pokuunun daama. Pékisatti, dú haydohhi dii.

3 Ee binaa bo' meekissúu an: «Iñum dú tum yuma ya?», Taasatti an: «*Ha'mudii yérí laak sooli ga. Ee ya hayyi kiwosoh dii diima-diima.»

4 Tēelibéecaa karussa, ba laakka cúmbú'-baam ga mbedaa, pokuunun ga fooh ga yahaa hal-kaan daama. Ba pékissari. **5** Bibo' ga buwaa ensee daamada wo'ussa tēelibéecaa an:

- Dú tum ya yuma? Iñii tah ya dú pékis cúmbúrii?

6 Ba taassa buwaa fodaa daa Yéesu nakeebada. Buwaa iisussaba, ba baa hay. **7** Ba haydohi'ta Yéesu cúmbúraa, ba tikka paltu-caagaba ga dookgaa, Yéesu lappa[◇]. **8** Bibo' biyewin bewussa paltucaagaba, larussaca ga dook waasaa. Biinoo, baa gú' toy ga tediktaa ga yooncaada, ba baa bool tuu'taa, baa la'ta ga waasaa*. **9** Buwaa hanohsee Yéesu fíkíi na buwaa taamsee ga fenoocida, béeħba baa wo'didóolí' an:

- Óosaanaa! Kooh barkeelat yii hay ga teekii Ha'mudiida! **10** Kooh barkeelat Nguurii en na

[◇] **11:7** 11: 7 Mëdïrohat na Sakarí 9: 9. * **11:8** 11: 8 Man na fodii ga 2 Buu' 9: 13. Iñaama en kilari' bo' úuf, doo ya le'oo kakay.

kihayda, Nguurii caasammbíi Dëwít! Óosaanaa
 ☩ aaw ga dookaa-dook ☩!

11 Yéesu le"^a Yéerúsaleem, ya aassa Kaanfaa Kooh. Ga waa ya malakka bi jof, tóoh iñaa laak daamada, ya yaa yah Bétaníi na télibéecaagari bidaankaah na fanakbaa, lak Kooh yaa hoof.

*Yéesu coñja kedikcaa
 (Mëccée 21: 18-19)*

12 Ga kooh-wiisfaa, Yéesu na télibéecaa meyohussa Bétaníi, laak Yéesu yaawin. **13** Ya sénnda di'úsaayi' eenaa kífin. Ya ka'ta kimalak ati ya hay kihot towu ga. Wayee waa ya deeyca kedikcaa, ya hottii dara ga, enndii tuu'taanaa. Waama lak ñiidaa een laaki towudfa le"^bii.

14 Waa ennda dfa, Yéesu wo"^a a kedikcaa an:

- Ken ñamsisoo kowukaa meyoh garaa, bi taa'!
 Télibéecaa kelohussa ga iñaama.

Yéesu kaalla toonohcaa ga duuy Kaanfaa Kooh

(Mëccée 21: 12-17; Lúkkaa 19: 45-48; Sañ 2: 13-22)

15 Yéesu na télibéecaagari le'ussa Yéerúsaleem. Daa Yéesu aasee Kaanfaa Kooh, ya yaa kaal buwaa ensee na kitoon na buwaa ensee na kilom daamada. Ya yaa búuk taabulcaa weci'oh-kopa'caa, na yugaahcaa toonoh-ho'caa[†].

16 Ee ya íiséeríi ken kibay yen na kikooroh nawa

✩ **11:10** 11: 9,10 Óosaanaa Malkat Mëccée 21: 9. ✩ **11:10**
 11: 10 Mëdírohat na Kañcaa 118: 25-26. † **11:15** 11:
 15 Weci'oh-kopa'caa waama, yaawúu'caa meyoh ín haysee Yéerúsaleemfa weci'see kopa'caagaba ga buwaama doonaa ba míñ kilom júu' kitum sarah ga Kaanfaa Kooh na kifay lempaa Kaanfaa Kooh. Malkat Mëccée 21: 12.

ga duuy Kaanfaa Kooh. ¹⁷ Lëehí'ta ya yaa jëgí'ba fodii dii:

- Bíduunun ga Këyítfaa Kooh an: «Kaan-doo teeksan kaanfaa heetcii tóoh kíimohohsan Kooh»? Wayee dú, dú tumwa ñaakkaa' lok! [☆]

¹⁸ Daa sarahohcaa biyaakbaa na jëgíroh-waascaas yéensee iñaa laakee yaama, ba ni-ikkari ndaga lak buwaa tóoh waaru'uunun ga jëgírohaagari. Fodaama, ba baa heel daa ba tuman bi ba apluk Yéesu.

¹⁹ Ga waa nohaa soossa, Yéesu na télíbécäagari meyoħussa teeraa.

Kedikkaa coñseedä súbpa

(Mëccée 21: 20-22; Saak 2: 16-18; 1 Sañ 5: 14-15)

²⁰ Ga daa Yéesu na télíbécäagari koorohsee ga kímaa cuutda, ba hotta eenaa Yéesu cojeeda súwin kaw bi ga níilcaa. ²¹ Pee' níindísukka iñaa laakeda, ya wo"a Yéesu an:

- Jëgírohii, malka, eenii fu cojeeda súwin.

²² Yéesu wo"aba an:

- Gëmat ga Kooh. ²³ Mi wo"úuka ee kayoh; Binaa bo' wo' janjagii wii an: «Kolkohaa dii, fu jafuk ga duuy giiy», ya hay kitookdu iñaama, binaa ya laakkii hel kanak ga, ee ya gëm an iñaa ya wo'da hay kilaakaa. ²⁴ Kéri tah mi wo"úu man: Dú en ga kikiim Kooh ya onndúu yenaa, gëmat an dú laasin ga, en ñanaa dú hay kitookdu iñaa dú kíimda. ²⁵ Ee béríinää dú tuuk kikiim Kooh béeb, en lak dú abin mooroommbúu aylukaa,

[☆] **11:17** 11: 17 Mëdírohat na Ísayí 56: 7; Yérémíi 7: 11.

bayalatti, doonaa Paammbúu yii ga dlookda bayallúu ban tooñciigarúu. [26]‡

*Yéesu meekisohussa ba onndi doolaa ya bayda
(Mëccée 21: 23-27; Lúkkaa 20: 1-8)*

27 Yéesu na télibéecaa soofussa Yéerúsaleem. Ee ga daa Yéesu enee na kitíidisuk ga Kaanfaa Koohda, sarahohcaa biyaakbaa, jégíroh-waascaan yaakcaa hayussa gari. 28 Ba meekissari an:

- Iñcii fu tumfa, fu ayca ga ba? Bii onndaa dooli kimínca kitum ba?

29 Yéesu taassaba an:

- Mi hayyúu kimeekisoh enaama yíinoo ban. Dú taassoo ganaa, mi wo"úu iñcii mi tumfa ati mi ayca ga ba? 30 Bii yiida wosee Sanj kibétisi' buwaa? Kooh wala bo'-súusúus? Taasattoo?

31 Wayee ba ennda ga kiwo' ga díkaantiba an:

- Binaa du taas an Kooh yérí woseerinaa, ya hay kiwo' an «Iñii tah ya dú gémmbii ga Sanj?» 32 Ee binaa du wo' an buwii bérí woseerinaa...

Ba niikeera mbooloomaa ndaga béeþba tilksee Sanj sëldíigaa Kooh.

33 Waa ennda da, ba taassa Yéesu an:

- Dí ínohoo.

Yéesu wo"aba an:

- Haa, mi ban, mi wo'oorúu iñcii mi tumida ati mi ayca ga ba?

‡ 11:26 11: 26 Wo'eencii ciima hotukkii ga këyít ciyewin ga këyítcaa dëb kibíduda. Malkat Mëccée 6: 15. ⋆ 11:30 11: 30 Malkat 1: 4-5.

12

*Liiwukaa wo' ga loo línoh biiñcaa
bisóotíbaada*

(Mëccée 21: 33-46; Lúkkaa 20: 9-19; Ísayíi 5: 1-7)

¹ Lëehí'ta Yéesu yaa liiwukba an:

- Enee bo', ya yíppa tedik-reseñ ga yoonci. Ya díjingga yoonaa, ya acca nogaa towu-reseñtaa seesohsan. Ya tawahha daa bo' mínan kituukoh, tíim yoonaa, malaki ga[◊]. Lëehí'ta ya beþpa bilínoh, sassaba kilégéy ga yoonaa, ya yaa yah kibaab. ² Ga waa kibeen le''a, ya wossa súrga ga línohcaa ga yoonaacs, ba kommbi bakci ga iñaa ba beenda. ³ Wayee ba ammba súrgaa, ba feekkari, ba kaallari yah buucuuc. ⁴ Ha'-yoonaa wosissa súrga yiliis gaba. Ba feekkari ga haf, ba baa bassohhi. ⁵ Ha'-yoonaa wossissa yukaahay, ba appari, ee ba tummba fodaama súrga biyewin biliis: ba feekka bii, ba appa bii. ⁶ Ha'-yoonaa tesoheeri kowuci kíinoo, kaa ya waarin lool. Ya méeñdohhari kiwos gaba, ee ya halaatta an: «Hanaa ba hay ki'on kowuroo cée'.» ⁷ Wayee línohcaama baa wo' ga leelooþa an: «Yii yah kilamcsa yeema, hayat d'u appi ee d'u lam yoonii.» ⁸ Ba ammba kowukaa, ba appaka, ba jaffa faraaffaa ga fenoo yoon-biiñaa.

⁹ Yéesu meekissa buwaa an:

- Haa ha'-yoonaa tuman na? Ya hay kihay, ya ap línohcaa, ya ek bibo' biliis ga yoonaa. ¹⁰ Man d'u jadin wo'eenaa Kooh bídu ga Këyítfaa an: «Atohaa tawahohcaa jafeeda,

[◊] 12:1 12: 1 Mëdírohat na Ísayíi 5: 1-2.

atohaama enin atoh-koñ.
11 Iñaama yérí Ha'mudii tum ee enin kíntaan ga
 hasciiruu!»[☆]

12 Buwaa kuliyuk ga yaawúu'caadfa baa heel
 ki'am Yéesu ndaga ba ínohha an Yéesu liiwukeeba ga wo'eenamaa. Wayee ba kaañéerii
 mbooloomaa; ba fiissari, baa yah.

Lempu jomin kifayune?

(Mëccée 22: 15-22; Lúkkaa 20: 20-26)

13 Laakka Férísiyeeñcaa ebilu na buwaa fa' na
 Erootdfa* ga Yéesu, kífi'ti ga d'uuuy wo'een. **14** Ba
 hayyari kiwo' an:

- Jégírohii, dí ínohin an fu wo' kayoh, ee fu
 niikkii ken, ndaga fu malkirii bo' ga jëmmaagari,
 wayee fu jégíroh Waas-Kooh kayoh-kayohdfa.
 Wo'aaríi, waasii onohin kifay buu' Sesaa'[†] lempune? Dí jomin kifay wala dí jomoo kifay?

15 Wayee Yéesu ínohha helaagabaa ba ðaakdfa,
 ya wo"aba an:

- Iñii tah ya d'ú waa'too kífi'? Haydohdfattoo
 héélis denariyon wíinoo, mi malak.

16 Ba haydohha ga wíinoo. Yéesu meekissabaa
 an:

- Nataalii wii wuu ba, na teekii en gada?

Ba taassa an:

- Cuu Sesaa'.

17 Daama, Yéesu wo"aba an:

- Kon erat Sesaa' iñaa Sesaa' laak, d'ú e' Kooh
 iñaa Kooh laak.

Ba waaru" a lool ga iñaa Yéesu taasba yaama.

[☆] **12:11** 12: 11 Malkat Kañcaa 118: 22-23. * **12:13** 12: 13

Buwaa fa' na Erootdfa malkat 3: 6 na iñaa béstíru ga kakaydfa.

[†] **12:14** 12: 14 Teekaa buu'caa ñiyaakbaa ga kúlkaa Roomdfa.

Yéesu meekisohussa ga loo kimílskaa buwaa kaanda

(Mëccëe 22: 23-33; Lúkkaa 20: 27-40)

18 Laakka Saduseyeeñcaa hayu ga Yéesu. Ba nak, ba wo' an kimíls laakoo ga buwaa kaanda[⊗]. Ba meekissa Yéesu anee:

19 - Jégírohii, Móyíis nakeeruu kitum iñii yii: «Binaa bo', yaakci kaan ee lak foñnjii betici na kowaa, ya jomin kilam betifaama ee ya laaki' yaakci kowu ga.»[⊗] **20** Waama, laakee yaal biyitnabanak baa bok paamun na eemun. Yaakkaa pañnya, kaannda ee ya laakkii kowu. **21** Yukanyakya pañnya betifaa ee laakkii nari kowu, ya kaannda. Yukaahayyaa ennda cña. **22** Ee biyitnabanakbaa béeþba faanussari beti ee laakkii ken gaba yaa foñ kowu nari. Ga waa ba kaannda béeþba, betifaa ban tíkka ga. **23** Diimada wo'aaríi, bëriinaa buwii mélisan ga kikaanda, betifaama yah ki'en yuuba? Ndaga yaa en ga béeþ ga biyitnabanakbaa tumeerari beti.

24 Yéesu taassaba an:

- Dú wo'in kimúycúu ee iñaa tahkada, dii dú ínohoo iñaa bídu ga Kéyítfaada ee dú ínohoo daa doolaa Kooh hín kiyakda. **25** Binaa buwaa kaanda mélisunaa, yaal pajoo ee beti pajukoo, wayee ba pesan madu na malaakacii Kooh enu ga dookda. **26** En iñaa aaw ga kimílskaa buwaa kaandanaa, hanaa dú mosoo kijan käyítfaa Móyíis bíñ ga daa ya wo' ga loo bos-dútúkaa abee kiwiida? Kooh wo' Móyíis an: «Mi yërí

[⊗] **12:18** 12: 18 Mëdírohat na Tumeen 23: 8. [⊗] **12:19** 12: 19
Malkat Dëteronom 25: 5-6.

en Koohyii Abaraham, Koohyii Ísaak na Koohyii Yakoop»[☆]. Yéesu tikkka ga an: ²⁷ Kooh enndii yuu buwaa yah kikaanda wayee yuu buwaa yah kipesda. Dú bii ga kimúuy kiyaak.

*Iñii wëñ kiyak ga iñcii Kooh nakohda
(Mëccée 22: 34-40; Lúkkaa 10: 25-28; Room 13: 8-10)*

²⁸ Laakka jégíroh-waasaa keloh ga daa ba en na kiwo'da, ya hotta an taasaa Yéesu taas Saduseyeeñcaada júwin, ya deeyca gari, meekissari an:

- Iñii yiida kuliyuk ga iñcii nakohu kitumda?

²⁹ Yéesu taassari an:

- Wii wérí dëb: «*Bu-Isarayeeloo súkúrukat! Ha'mudii, Koohyiigaruu, yérí rek en Ha'mudii.

³⁰ Fu waaran Ha'mudii, Koohyiigaraa na keeñaagaraa tóoh, na kipeskaagaraa tóoh na helaagaraa tóoh, ee na doolaagaraa tóoh.»[☆]

³¹ Ee wii wérí en wukanakwii. «Fu waaran mooroomfu fodaa daa fu waa' haffuda.»[☆] Laakoo iñaa nakohu, ee wëñ kanakcuma kiyak.

³² Jégíroh-waasaa wo"^a Yéesu an:

- Jofin, Jégírohii! Iñii fu wo'da, kayoh: Ha'mudii yérí rek en Kooh, ee laakoo Kooh yiliis enndiirinaa[☆]. ³³ Kiwaa' Kooh na keeñaagaraa tóoh na helaagaraa tóoh na doolaagaraa tóoh, ee ban kiwaa' mooroomfu fodaa daa fu waa' haffuda, wérí wëñ kiyak júuraa hoosu, tékí'du Kooh, na kitumi' Kooh sarahaa míñ ki'en béeb.[☆]

[☆] **12:26** 12: 26 Malkat Eksoot 3: 2,6. [☆] **12:30** 12: 30 Malkat Dëteronom 6: 4-5. [☆] **12:31** 12: 31 Malkat Léwítik 19: 18.

[☆] **12:32** 12: 32 Mëdirohat na Dëteronom 4: 35. [☆] **12:33** 12: 33 Mëdirohat na Osee 6: 6.

34 Yéesu hotta an baa taasohin na hel, ya wo''ari an:

- Fu úsaayyii ga Nguurii Kooh.

Waa ennda dfa, ken kaañissiiri kimeekisis yen.

*Iñii Kiristaanii jom ga buu' Dëwítda
(Mëccée 22: 41-46; Lúkkaa 20: 41-44)*

35 Ga daa Yéesu jégírohee ga duuy Kaanfaa Koohdfa, ya meekisohee an:

- Jégíroh-waascii míñ na kiwo'u an Kiristaanii kucaasamun Dëwít? **36** Ndaga Dëwít ga kihafci, ga waa ya líif na Helaa yisela'í'yaada, ya wo'in an:

«Kooh, Ha'mudii wo''a Ha'mudiigoo an:
Yugohaaroo yah-ñaam,
bi ga daa mi tuman buwii sañngaada ditogaa'
kotfu»³⁵.

37 Dëwít, ga kihafci, bay baama «Ha'mudii»:
Kon tum na bi Kiristaanii míñ ki'en kucaasamun rek ga Dëwít?

*Kaa tumat fodii jégíroh-waascii
(Mëccée 23: 17-36; Lúkkaa 20: 45-47)*

Mbooloo wiyaak waa súkúruk Yéesu ee iñama neþpaþa ga keeñ. **38** Yéesu jégíreeba an:

- Abukat ga kitum fodii jégíroh-waascii. Ba waari kitíidisuk na kúltí ciyaak. Ba en ga paancaanaa, ba waari kikéñdu yah kanak. **39** Ga duuy jaangu-yaawúu'caa, ba heeli kiyuñ ga fíkii; ee en ga hewaa, ba waari kihanoh fíkii. **40** Ba te'i iñaa laak ga kaan beticaa yaalcaagaba lísussiida; ee ba maañi ga kikíim Kooh, an doo buwaa fooñ an

³⁵ **12:36** 12: 36 Malkat Kañcaa 110: 1.

ba júwin. Atti'aa Kooh atti'anbada wëri wëñan kimesik.

*Saraha betifaa laakoo darada
(Lúkkaa 21: 1-4)*

⁴¹ Lëehí'ta Yéesu yuŋnga, ëewrukohha na iñaa sarahcaa te'ohsi ga Kaanfaa Koohdä. Ya malakee ga daa buwaa enee na kibúuk kopa'caa ga d'uuygaadä. Ha'-alal biyewin baa búuk da kopa' ciyewin. ⁴² Laakka ñan betifaa hay, laakoo dara ee yaalci kaanin. Ya ekka daama tuhanja'-hëelís tanak, taa le'oo dërem‡. ⁴³ Yéesu bayya télibéecaagari, wo"aba an:

- Mi wo"úuka ee kayoh; betifi laakoo dara fii erohin iñaa ken búukkiiri ga te'aa'-sarahii.
⁴⁴ Ndaga béeþba onoh ga iñaa ba wëñí'cä, wayee ya, ga kinduulci, ya erohin tóoh iñaa ya laakeeda, tóoh iñaa ya jomee kipesohdä.

13

*Yéesu yéegalohha an Kaanfaa Kooh hay kibú'
(Méccée 24: 1-2; Lúkkaa 21: 5-6)*

¹ Yéesu enee na kimey Kaanfaa Koohdä, laakka ga télibéecaagari yaa wo"i an:

- Jégírohii, malkaa dii atohcii mo'cä, na dii tawahcii yakda!

² Yéesu taassari an:

- Fu hotin ga tawahcii ciyaakcii ciine? Tesohannndii dii sah atoh wínoo waa tíkiskohan na mooroomwa, tóoh hay kibú'.

‡ **12:42** 12: 42 Kéyítfaa debdä wo' dii «Lepta kanak», ennda hëelísaa wëñ kijutuut ga hëelíscaa waama.

*Iñii yah kihew balaa ēldúna túki'aa
(Mëccée 24: 3-14; Lúkkaa 21: 7-19)*

³ Yéesu yuŋŋa ga dook tēgēlaa Ólíwíyéecaa, óowrúkohha na Kaanfaa Kooh. Ga daa ba wéetee nari daamada, Pee', Saak, Saŋ na Andari meekisohussari an:

⁴ - Wo'aaríi, iñaama laakan kera, ee mandargii wiida teewohan an iñcii cii béebca jomin kilaak?

⁵ Yéesu kon yaa wo'ba an:

- Tumat ndaŋ doo ken dúkoorúu. ⁶ Bibo' biyewin hay kikoorohu teekkoo, ba wo'i an: «Mi yéri en Kiristaanii!» Ee ba hay kidúk bo' biyewin. ⁷ Binaa dú keloh yéngël heñ wala an heñ laakin ga dekataa, kaa títat, ndaga iñcaama jomin kilaak, wayee lak ēldúna le"ii kitukí duum. ⁸ En ki'enaa, kúl hay kibewuk, keen ga dook kúl mooroomci, ee nguu' hay kibewuk, keen ga dook nguu' mooroomci; kakayfii hay kiyéngëluk ga dekat ciyewin ee a' hay kilaak. Iñaama yah kiman na dalaaraa mesiklaatcaa ga kimatuk betida.

⁹ Wayee dú, tumat ndaŋ ga haffúu. Dú hay kibayu paancaa yaawúu'caa, dú hay kirípu na ngee' ga dzuuy jaangu-yaawúu'caa. Mi hay kitah bi dú hay kituukdsu ga fíkii ha'-nguu'cii na ga fíkii buu'cii, doonaa dú tuukuk Hewhewii winéwí'wii ga fíkíiba. ¹⁰ Hewhewii winéwí'wii jomin kiyéegalohu paay ga heetcii tóoh. ¹¹ Binaa dú abu kibayunaa, helciirúu dalat ga iñaa dú joman kiwo'fa, ee wo'at rek iñaa Kooh onandúu kiwo' ga wahtaama sii'da, ndaga enndii dú yah kiwo', wayee Helaa yisela'í'yaa. ¹² Yaakmun hay ki'eroh këmëenjíci ya tíku kikaan. Paamun

hay ki'eroh kowuci ka tíku kikaan. Oomaacaa hay kibebku, keenu ga dook paamba na eewba, aplukba[✳]. ¹³ Mi hay kitah bi bo' biyewin hayyúu kisagu. Wayee baa fu guu'guuluk bi ga daa tóoh leehanaa, fu yaama fu hay kimúc.

Bo' hay kison bi hép

(Mëccée 24: 15-28; Lúkkaa 21: 20-24)

¹⁴- Béríinää dú hotan baa wo'u "yi'araamí' yaa pooki kúldsa" aas ga daa ya jomoo ki'aasdanaa[✳] -- ee baa fu jaŋ iñii yiinaa, tumaa ndaŋ! -- Buwaa iñaama laakan Yúudéeda, ba núpat ba aaw janjaŋcaa. ¹⁵ Baa iñaama laakanndi yugin ki'iikaruk ga dook taahaagarida, hanat kisek kiyoosuk kibeb yen ga dhuuy túuyci, ¹⁶ ee baa iñaama laakan yooncaada, hanat kiboyuk kaan kibebnee kúltifaagari. ¹⁷ Massa beticaa bescaama laakanba na look, na baa ensan na kibépi'da! ¹⁸ Kímat Kooh ati iñcaama hídochoo ga wahtu ñiin wiméeski^{*}. ¹⁹ Ndaga ga bescaama, mesiklaatcaa dalan buwaadsa hay kiyak yakaa wée'taa ga an wii, mossii kilaak iñaa man ða, aboh ga waa Kooh ðeb kisak éldúnadsa bi wati, ee iñaa madan ða laakisanndii bi taa'[✳]. ²⁰ Ee binaa newéeríi Ha'mudii ya néewís bescaamanaa, eneenaa ken múcoo, wayee buwaa ya tanda tahha bi ya néewíssaca. ²¹ Kon binaa bo' wo'"úu an: «Malkat, Kiristaanii yii dii!» wala «Malkat, ya yaa daa!» Kaa gëmat.

[✳] **13:12** 13: 12 Mëdirohat na Mísee 7: 6. [✳] **13:14** 13: 14 Malkat Dañeel 9: 27; 11: 31; 12: 11. ^{*} **13:18** 13: 18 Ñiin wiméeski' ñiidaama newoo kipesoh ee Yéesu wo'wa "ñiin soosoos". Malkat Mëccée 24: 21. [✳] **13:19** 13: 19 Mëdirohat na Dañeel 12: 1.

22 En ki' enaa, bibo' hay kikoluk, ba tík haffba Kiristaa na bisëldíiga-Kooh ee lak saboh. Ba tumi kíntaan na enaama cidóoyí'-waa' kidúk sah, enee an mírukinaa, buwaa Kooh tanukcsa.
23 Watukat haffúu, mi yéegalinndúu tóoh balaa dara hewanaa.

Kowukii bii hay kihayis

(Mëccée 24: 29-31; Lúkkaa 21: 25-28)

24 - Wayee ga bescaama, lak coonucaa buwaa dayanda paafin, nohii dal kiñúusí', ñiidii íis kilee', **25** tu'oltaa hay dëegískoh asamaan ta keen, ee tóoh iñcii en ga asamaaniida hícukoh[◊].
26 Fodaama Kowukii bii hay kihotu ga d'uuuy yaay-eelcii, ka yoosuki ee ka taam na dooli wiyaak na ndam[◊]. **27** Ya hay kiwos malaakacaa ba négíroh buwaa ya tan, enu ga bákcii cinikiiscii ga éldúnada, aboh ga dii kakayfii dalohda bi ga daa fa eemoh[◊].

Jagaa tediktaa teewohdā

(Mëccée 24: 32-35; Lúkkaa 21: 29-33)

28 - Malkat iñii een jëgí'túu ga iñaamacäa. Binaa toytaa kedikkaa ne' kine' bi, ee tuu'taa dal kitapisaa, dú ínoh an lah deeyin. **29** Fodaama ban, binaa dú hot iñcaama ca laakaa, ínohat an Kowukii bii deeyin, ya le'in halii. **30** Mi wo'"úuka ee kayoh; bi buwii wati kaanu béeßbanaa, iñcaama tóoh hay kilaak. **31** Asamaanii na

[◊] **13:25** 13: 25 Mëdírohat na 13: 24-25; Ísayii 13: 10; 34: 4; Esekíyeel 32: 7; Soweel 2: 10; 3: 4. [◊] **13:26** 13: 26 Dañeel 7: 13. [◊] **13:27** 13: 27 Mëdírohat na Déteronom 30: 4; Sakarí 2: 10; Nehemíi 1: 9.

kakayfii hay kifaay wayee wo'eenndoo faayoo
múk.

*Paamudii doŋ ínoh besaa ēldúna leehanda
(Mëccée 24: 36-44)*

³² - En loo iñaa aaw ga besaa wala wah-taa iñaama laakohanda, ken ínohoowa. Endii malaakacaa ga asamaanda, ee enndii sah Kowukii. Paamudii doŋ ínohwa. ³³ Watukat, kaa neehat ndaga dú ínohoo wahtaa Kowukii bii yah kihaydfa. ³⁴ Iñaama madan na fodii bo' yaa en na kiyah kibaab: Ya mey kaanci, ya tíkfa ga yah súrgacaagari. Ya e' yaa en béeb iñaa ya jom kilégéyda. Ya nak baa yah kituuk ga hal-kaadaadfa kineeh kiwatuk. ³⁵ Kon kaa neehat ndaga dú ínohoo ati ha'-kaanfii hayan kera. Ati yah lak Kooh hoowin, ati ga leeloo wek, ati lak siikaa kodin, ati ga kím. ³⁶ Binaa ya en jalañ ga fíkiirúunaa, ya hanattúu kibet lak dú bii neeh. ³⁷ Iñii mi wo'"úu yii, mi wo'ka baa en béeb, kaa neehat!

14

*Sarahohcaa biyaakbaa na jégíroh-waascaan
baa pokoh Yéesu nof
(Mëccée 26: 1-5; Lúkkaa 22: 1-2; Saj 11: 45-53)*

1 Bes kanak tesee ga, balaa feetaa Paak* le' na feetaa buwaa ñami mbúurúcaa laakoo lëwíi'da†. Sarahohcaa biyaakbaa na jégíroh-waascaan baa heel daa ba tuman bi ba am Yéesu ndaq ee ken yéegoo, ba aplukki; **2** ndaga ba wo'ee an:

- Du hanatka kitum ga besaa feetaa, enndikanaa hay kihaydoh coow wiyaak ga dhuuy buwii.

*Laakka betifaa úif la'koleñ ga hafaa Yéesu
(Mëccée 26: 6-13; Saj 12: 1-8; Lúkkaa 7: 36-50)*

3 Daa Yéesu enee ga Bétaníi, ga kaan Simoñ yaa gaana'eeda, laakka betifaa aas gaña, lak baa ñam. Betifaa bayee kujúlúñkaa héwrohu na atohaa wo'u albataa'. Kujúlúñkaa tum la'koleñ wiséerí', waa koocussii ee héwrohu na kedikkaa wo'u naa'. Daa ya pookee kúuwkaa kujúlúñkaa, ya aammba la'koleñaa ga hafaa Yéesu. **4** Ga buwaa en daamada, laakka buwaa ayluk ga iñama, ba baa wo' ga díkaantiba an:

- Laak ya jeriñ kiyasoh la'koleñii wii foduma?

5 Bo' míneerawa kitoon iñaa wëñ denariyon‡ citéemée'-kaahay, ee kopa'caama eru nduulcii!

* **14:1** 14: 1 Wéri en besaa yaawúu'caa laaku haffbadfa. Mandarga besaa malaakaa Kooh baawee Kúlkaa Esípti ki'ap saawaa límuunun ga dëkaamada tóoh. Ya këldúkka kaancaa yaawúu'caa, lak Kooh nakinba ki'ap kubaal, ba leef ñífaa ga dook hëltúuyaa en béeëb. Daa laakin ñíf béeëb, buwaama mucussa ga kikaankaa. Malkat Eksoot 12. † **14:1** 14: 1 Malkat Eksoot 12: 1-27. Feetaama tumi bes ciyitnakanak ee enee wuu línohcaa. Binaa le' kipiikaa, ba tum feetaa wëë'taa ga an wii ba ñaman mbúuraa tumsoo lëwíi'. Ka'ta bi feetaama na Paak atukohussa ga bes wiinoo. ‡ **14:5** 14: 5 Denariyon malkat 6: 37 na iñaa béstíru ga kakayda.

Ba baa coow ga dook betifaa. ⁶ Wayee Yéesu wo"^a an:

- Ísattii yas. Dú sodalohhi ya? Iñii ya tumi'tooda jekin. ⁷ Ndaga nduulcii, dú bii naþa besaa en béeþ[§], ee dú míンba kitumi' iñaa jekin wahtaa dú waa'ka béeþ, wayee mi yahhii narúu ki'en dii besaa en béeþ. ⁸ Betifii tumin iñaa ya mínda: Ya dëwírukin kileef la'koleñ ga faanfigoo, en waayukaa loyaagoo§. ⁹ Mi wo"^úuka ee kayoh; ga daa Hewhewii winéwi'wii wii míñ kiyéegalohu béeþ, ga éldúna, iñii betifii yii tumfa hay kibéestíru ee buwaa hayyika kiníindísukoh.

*Yúdaa tookka kitoon Yéesu
(Mëccée 26: 14-16; Lúkkaa 22: 3-6)*

¹⁰ Waa ennda d'a, yiinoo ga bidaanjkaah na banakbaa, Yúdaa Iskariyot, ka'ta ga sarahohcaa biyaakbaa kiwo'ba kitoon Yéesu. ¹¹ Daa ba kelohee iñaa ya wo'da, keeñcaagaba soossa ga, bi ba díñngari hëelís. Yúdaa yaa heel besaa ya jekelukan bi ya míñ kitík Yéesu ga yahba.

*Yéesu ñammba feetaa Paak na tæelíbéecaa
(Mëccée 26: 17-25; Lúkkaa 22: 7-14,21-23; San
13: 1-30)*

¹² Ga besaa deb ga feetaa ñamsi mbúurúcaa laakoo lëwíi'da ee béríi tubaaltaa hoossi fodii sarah Paakda, tæelíbéecaa Yéesu meekisohus-sari an:

[§] **14:7** 14: 7 Mëdírohat na Dëteronom 15: 11. § **14:8** 14:
8 Waama yaawúu'caa baahkohseera kileef faraafcaa na enaama ci'eeñlaat doo ca míñ kimaañ ga daa ca acufa ee ca yasukohoo.

- Fu waa' gada dí ka'taa kiwaayuki' ñamahii Paak?

¹³ Yéesu bayya bo' banak ga tēelibéecaagari, wossaba an:

- Karat teeraa, dú hay kihídoh na baa koorukin kujataa músú, laa taabukatti, ¹⁴ ee daa ya yah ki'aasohda, wo'at ha'-kaanfaa an: «*Ha'mudii meekisoh an: Túuyii mi yah kiñamoh Paakdса wada, mi na tēelibéeciigoo?» ¹⁵ Ee ya hayyúu kiteeb túuy wiyaak waa hanoh dook, waa hëwruunun bi tóoh jekin. Dú waayukan ñamahcaa du ñamanda ga dekataama.

¹⁶ Tēelibéecaa karussa, le'ussa teeraa, ba laakka tóoh fodaa daa Yéesu wo'eebakada. Ba hëwí'ta ñamahaan Paak.

¹⁷ Ga noh-soosaa, Yéesu le'"a na bidaanjkaah na banakbaa. ¹⁸ Daa ba yugee daama baa ñamcsa, Yéesu wo'"a an:

- Mi wo'"úuka ee kayoh; yíinoo garúu ee yii ñam naroo, hayyoo kitoon[⊗].

¹⁹ Tēelibéecaa, keeñba leehha ga iñaama ee ba baa meekissi yíinoo yíinoo an:

- Mi yéríne?

²⁰ Yéesu taassaba an:

- Yíinoo garúu dú bidaanjkaah na banakbii, ee bok naroo ki'ek yah ga kankiidsa, yérí ya. ²¹ En ki'enaa, Kowukii bii, kii ga waas kikaan fodaa daa Kéyítfaa wo'ka garidfa[⊗], wayee massa baa yaama yah kitoon Kowukii biida! Baama límséeríinaa, iñaama gënnee gari!

[⊗] **14:18** 14: 18 Mëdïrohat na Kañcaa 41: 10. [⊗] **14:21** 14: 21
Malkat Kañcaa 22: 2-19; Ísayii 53.

Cuuníinfaa fisela'í'faa Yéesu ñam na apotaa'caagarida

(Mëccée 26: 26-30; Lúkkaa 22: 15-20; 1 Korenti 11: 23-25; 1 Korenti 10: 16-17)

²² Lakanaa baa ñam, Yéesu bëbpa mbúurú, ya gérëmmba Kooh, lëehí'ta ya weellawa, ya e'tawa télibéecaa, wo"aba an:

- Uunat, faanfigoo féri fa.

²³ Lëehí'ta ya bëbpa kaas-biiñ, ya gérëmmba Kooh, lëehí'ta ya e'tabawa, béebba annda ga.

²⁴ Ya wo"aba an:

- Nífigoo wéri wa, nífi pok kifiliimuuki-igarúu na Kooh[☆], ee wa aamdu bo' biyewinda.

²⁵ Mi wo"úuka ee kayoh; mi yahissii muk ki'anis anahaa meyoh ga kedik-reseñ bi ga besaa mi anan biiñaa wi'aswaa ga Nguuraa Kooh. ²⁶ Waa ennda d'a, ba yeeekka yeeek-Kañcaa*, lëehí'ta ba ka'ta tégëlaa Ólíwiyéecaa.

Yéesu yéegalohha an Pee' hayyi kitaasuk

(Mëccée 26: 31-35; Lúkkaa 22: 31-34; San 13: 36-38)

²⁷ Yéesu wo"a télibéecaagari an:

- Béebpúu, dú hay kinúp dú foñnjoo, ndaga bíduunun ga Kéyítfaa an: «Mi hay ki'ap niirohaa, ee baalcaa tasarsukohu.»[☆]

²⁸ Yéesu tikka ga an:

- Wayee binaa mi mílsaa, mi hayyúu kidéwíruk Gélilée.

²⁹ Pee' wo"ari an:

[☆] **14:24** 14: 24 Mëdïrohat na Eksoot 24: 8; Yérémíi 31: 31-34.

* **14:26** 14: 26 Kañcaa 115-118 céri yeecksee binaa cuuníinfaa tumsi ga Paakd'a leeh kiñamunaa. [☆] **14:27** 14: 27 Sakarí 13: 7.

- Luu enee an buwii tesđa tóoh hay kinúpu, foñussaa, mi, mi núpoo mi foñnjaa.

30 Yéesu taassari an:

- Fu, mi wo''aaka ee kayoh, ga wekii wati doň sah, bi siik pabu kon bes kanakaa, fu hayyoo kitaasuk waas kaahay.

31 Wayee Pee' bewissa didóolí' an:

- Mi taasukooraan mûk, luu enee an mi joman kikaan naraa.

Ee téelíbéecaa béeþba baa wo' fodaama.

Yéesu kíimmba Paamci ga Getsemanee

(Mëccëe 26: 36-46; Lükkaa 22: 40-46)

32 Léehí'ta Yéesu na téelíbéecaa karussa dækataa wo'u Getsemanee[†], ee ya wo''a téelíbéecaagari an:

- Yugat dii, mi ka' kikím Kooh.

33 Ya bayya Pee', Saak na Saŋ, ba taam nari. Faanfaagari faa dal kinúp, ya yëecírukka, **34** ya wo''aba an:

- Keeñnjoo leehin bi mi yii kaanan. Tesat dii ee kaa neehat.

35 Ya ka'ta bi ga bak fíkíi, ya le''a kakay, yaa kiim an wahtaama úsaayyi, enee an mínkinaa.

36 Ya wo'ee an:

- Abaa[‡] Buba, iñaa en béeþ míkin garaa, úsaaydaa kaas-coonii wii garoo! Wayee hanat ki'en iñaa mi waa' wayee iñaa fu waa'da laakat.

37 Ya sooffa ga téelíbéecaa, ya laakkaba baa neeh, ya wo''a Pee' an:

[†] **14:32** 14: 32 Malkat Mëccëe 26: 36 na iñaa béstíru ga kakayda. [‡] **14:36** 14: 36 Abaa Buba Wo'een ki'Arameyeekaa «Abaa» hotuk ga bíncaa mûus, ee wëri en teekaa kowu bayohi paamcida.

- Simonj, fu yii neehe? Fu mínnndii kiwíisoh luu enee sah wahtu wiínoone? ³⁸ Kaa neehat ee kíimat Kooh doonaa dú keenoo ga fíraa Seytaani. Bo' daal keeñaa waarin wayee faanfaa tookkii.

³⁹ Ya úsaaysissaba daa karam, yaa kíim na wo'eencaa caca. ⁴⁰ Ya soofissa gaba, ya laakkaba baa neeh ndaga lak hascaagaba abin péní. Ee ba ínohéeríi iñaa ba wo'anndi.

⁴¹ Ga waa ya soofis ga waasaa wukaahay-waadfa, ya wo'aba an:

- Dú bii lís kineeh na ki'iikaruke? Dooyin! Wahtii le'in. Malkat, Kowukii bii kii yah kitíku ga yah buwii waa'tii Koohdfa. ⁴² Kolkat, du yee! Malkat, yii yahhoo kitoondfa, yii deey.

Yéesu abussa

(Mëccée 26: 47-56; Lúkkaa 22: 47-53; Saj 18: 3-12)

⁴³ Ga saasi, lak Yéesu yaa lís kiwo', Yúdaa Iskariyot, yaa bok ga bidaanjkaah na banakbaadfa le'a. Laakka buwaa taabu nari, bayuunun kalab na doo'. Sarahohcaa biyaakbaa, jégíroh-waascaan na yaakcaa yaawúu'caa béri woseeba. ⁴⁴ Yii on Yéesu bíijda eree buwaa lédí' mandarga an: «Baa mi yah kifuundfa, yérí ya. Abatti, dú bayyi ee dú watukki bi jof.» ⁴⁵ Daa Yúdaa le' hen, ya deeyca ga Yéesu, wo'a an:

- Jégírohii!

Léehí'ta ya fuunnda Yéesu. ⁴⁶ Fodaama, buwaa bíinoo tíkussa yah ga Yéesu, abussari. ⁴⁷ Bo' ga buwaa enee daamada dolla

kalabfaagari, típpafa súrgaa ha'-kaadaa saraho-hcaa, gú'ta nofaa.⁴⁸ Yéesu wo"aba an:

- Mateera ga dú hayyoo ki'am, dú taam na kalabcii na doo'cii, man na buwaa dawuk tumoh-kofeele? ⁴⁹ Mi enee ga dzuuycúu besaa en béeß, mi jégírohee ga dzuuy Kaanfaa Kooh, ee dú mossiiroo ki'am. Wayee iñii yii laak, doonaa iñaa Kéyítfaa wo'eeda mat.

⁵⁰ Waa ennda da, tēelibéecaa béeßba foñussari baa núp⁵¹.

⁵¹ Laakka oomaa-filaa taabukki, bayee úuf rek ga faanci. Buwaa baa heelli ki'am, ⁵² ya foñnja úufaa naba, ya yaa saan faan buucuuc.

Yéesu bayussa paanaa wiyaakwaa

(Méccée 26: 57-68; Lúkkaa 22: 54-55,63-71;
Saj 18: 13-14,19-24)

⁵³ Buwaa bayya Yéesu ga ha'-kaadaa saraho-hcaa, ga daa sarahohcaa biyaakßaa, ha'-kaancaa na jégíroh-waascaas hídochseedä. ⁵⁴ Pee' yaa taabukki di'úsaayí' bi ga dzuuy hëtaa kaanfaa ha'-kaadaa sarahohcaa. Daama, ya yuñnga na súrgacaa, yaa yoonuk.

⁵⁵ Sarahohcaa biyaakßaa na buwaa bok ga paanaa yaawúu'caa wiyaakwaada tóoh baa heel wo'eenaa ba pokdan Yéesu bi ba mínnadi ki'apluk wayee ba hottii.

⁵⁶ En ki'enaa, bo' biyewin pokduseerari wo'een, wayee iñcaa ba wo'eeda taabéeríi⁵⁷.

⁵⁷ Laakka buwaa koluk kipoki'ti iñii wii:

⁴⁸ 14:47 14: 47 Mëdírohat na Saj 18: 26. ⁴⁹ 14:50 14: 50

Mëdírohat na 14: 27. ⁵⁰ 14:56 14: 56 Mëdírohat na Kañcaa 27: 12; 35: 11.

58 - Dí kelohin yaa wo' an: «Mi hay kipook Kaanfii Kooh, fii hëwrohu na yah bo'da, ee mi tawah filiis ga bes kaahay, faa hëwrohsanndii na yah bo'.»⁵⁸

59 Wayee ga iñama sah wo'eencaagaba taabéerii.

60 Waa ennda ða, ha'-kaadaa sarahohcaa kolukka ga fíkii béeþ, meekissa Yéesu an:

- Fu taasoo dara ga iñii buwii bii yamm баадане?

61 Wayee Yéesu taassii, ðekohha cel. Ha'-kaadaa sarahohcaa meekisissari an:

- Fu yérí en Kiristaaniine, Kowukii Kooh yii laak ndamcfane?

62 Yéesu taassa an:

- Ee, mi yérí ya, ee dú hay kihot Kowukii bii yun, hanoh yah-ñaabaa Kooh yii wëñ béeþ doolida, ee dú hayyi kihot ya taam na yaayeelcii asamaan ya yoosuki§.

63 Daama, ha'-kaadaa sarahohcaa ða'ta kúltifaagari ndaga ki'ayluk, ya wo''a an:

- Du laakis ya sooli ga wo'een seedi?

64 Béeþpúu dú keloh ga, basin Kooh. Dú ínoh ya ga?

Buwaa béeþ tíkussa Yéesu saboh ee ba wo''a an ya jomin ki'apu.⁵⁹

65 Laakka buwaa dalu kitoos ga dook Yéesu, ba kúnnda fíkíifaanaa, ba dúukiri ee ba wo'iri an:

- Lírukka, wo'aa bii feekkaadfa?

⁵⁸ **14:58** 14: 58 Malkat Sañ 2: 19. § **14:62** 14: 62 Malkat iñaa béstíru ga Méccée 26: 64. ⁵⁹ **14:64** 14: 64 Malkat Léwítik 24: 16.

Ee súrgacaa abussari, baa mútisohhi na pa'caa.[◊]

*Pee' taasukka Yéesu
(Méccée 26: 69-75; Lúkkaa 22: 56-62; Sanj 18:
15-18,25-27)*

⁶⁶ Daa Pee' enee ga hëtaa ga kakayda, laakka mbíndaanaa hay, bok ga buwaa lëgëyi' ha-kaadaa sarahohcaada. ⁶⁷ Ya hotta Pee' yaa yoonuk, ya malakkari, wo''a an:

- Fu ban, fu enee na Yéesu Nasareet .

⁶⁸ Wayee Pee' taasukka an:

- Fu wo' ya? Mi ínohoo iñii fu waa' kiwo'da.

Lëehí'ta ya kolukka, meyohha hëtaa, yaa aaw bak halaa. Siik-pabu konnda.*

⁶⁹ Wayee mbíndaanaa hottari, dalissa kiwo' buwaa enee daamada an:

- Bii yii bok gaba!

⁷⁰ Pee' taasukissa. Ga fíkií jutuut, buwaa enee daamada wo'sissa Pee' an:

- Fu jom kibok gaba, ndaga fu ban, fu kúlkoh Gélilée.

⁷¹ Daama Pee' yaa en ga kicojuk na kiwaat an:

- Mi ínohoo baa dú wo''oo yaama.

⁷² Ga dekataama, siik-pabu konnda kodaa wukanakwaa.

Pee' níindísukka iñaa Yéesu wo'eerida, an: «Balaa siik pabu kon bes kanakaa, fu hayyoo kitaasuk waas kaahay.» Pee' ennda ga kikoduk†.

◊ 14:65 14: 65 Mëdïrohat na Ísayíi 50: 6. * 14:68 14: 68 Laakin ga këyítcaa cidewaaaca caa laakoo «Siik-pabaa konnda».

† 14:72 14: 72 Malkat 14: 30. Laakin buwaa bín an «Ya foola, meyca, yaa koduk» wala «ya halaat ga iñaama hen, yaa koduk» wala ban «ya kúnnda hafaa, ya yaa koduk.»

15

*Yéesu bayussa ga fíkii Pílaat
(Mëccée 27: 1-2,11-14; Lúkkaa 23: 1-5; Saŋ 18:
28-38)*

¹ Ga kímaa cuut, sarahohcaa biyaakbaa, yaakcaa yaawúu'caa, jégiroh-waascaan na buwaa tes boku ga paanaa yaawúu'caa wiyaakwaadá, hídochussa kituuki' yen ga iñaa aaw ga Yéesu. Ba poklukkari, ba bayyari, tíkussari ga yah Pílaat. ² Pílaat meekissa Yéesu an:

- Fu Yéri en buurii yaawúu'ciine?

Yéesu taassari an:

- Fu yii wo'ka.

³ Sarahohcaa biyaakbaa yabussa Yéesu ga enaama ciyewin. ⁴ Pílaat meekississa Yéesu an:

- Fu taasoone? Man fu keloh ga iñcii ba yammaada!

⁵ Wayee Yéesu taassisii, iñaama jaahalla Pílaat.

*Yéesu tíkussa kikaan
(Mëccée 27: 15-26; Lúkkaa 23: 13-25; Saŋ 18:
39-19: 16)*

⁶ Ga feet Paakaa en béeb, Pílaat méyí'ba bo' yíinoo ga buwaa abu ga kasuda, yaa mbooloomaa waa'da. ⁷ Waama, lak laakin baa en ga kasu, teeku Barabaas, ya na buwaa taabee narida. Ba apee bo' ga heñaagaba na nguuraa Roomda. ⁸ Mbooloomaa lappa bi ga kaan Pílaat, ba meekissari ya tumi'ba iñaa ya meereeba kitumi'da. ⁹ Pílaat meekissaba an:

- Dú waa' mi méyí'túu buurum yaawúu'ciine?

¹⁰ Ya wo'ee iñaama ndaga ya ínoheera an kisootukoh Yéesu tahee bi sarahohcaa biyaakbaa

tíkussari ga yahci. ¹¹ Wayee sarahohcaa biyaakbaa baa obis buwaa ba wo' Pílaat ya nami'ba kiméyi' Barabaas. ¹² Pílaat bebsissa daa karam an:

- Kon mi tuman na, na bii dú teek buurii yaawúu'ciida?

¹³ Ba baa fiipis an:

- Daayaari ga kuraa!

¹⁴ Pílaat meekissaña an:

- Iñii yibóní'yii ya tumfa ya?

Wayee ba baa wëñ kifiip didóolí' an:

- Daayaari ga kuraa!

¹⁵ Pílaat waaree kisóosí' keeñcaa buwaa, ya méyí'taba Barabaas; lëehí'ta ya feeklukka Yéesu na karawaas, ya erohhari kidaaysunee ga kuraa.

*Soldaa'caa baa ñaawalsoh Yéesu
(Mëccée 27: 27-31; Sañ 19: 2-3)*

¹⁶ Soldaa'caa bayussa Yéesu ga d'uuy kaanfaa ha'-kúlkaa (wérí en ga Peretuwaaraa*), ba négírohha soldaa'caa fodaa gabada béebba. ¹⁷ Ba ekka Yéesu kúltí fiyo'oh[†] cor, ee ba tíki'tari ga hafaa iñaa fodii baanu-buu', terohu na lúp, wíllawa. ¹⁸ Lëehí'ta ba baa këñí'ti an:

- Pesa, buurii yaawúu'cii!

¹⁹ Ee ba feekiri ga haf na doo', ba toosi ga d'ookci, ee ba yí'i ga fíkíici fodii baa ba e' cée'. ²⁰ Waa ba lëehí'tari kiñaawalsoh

* ^{15:16} 15: 16 Peretuwa' wérí en ga daa gúwernée' wala buwaa kuliuk soldaa'caa dékcsa. En ga Roomaa, peretuwa'a jomin ki'en kaanfaa buuraa fiyaakfaa. Malkat Mëccée 27: 27; Sañ 18: 28; Tumeen 23: 35. † ^{15:17} 15: 17 Kúltífaa fiyo'ohfaama hëwrohu na piís wiléeki'-dooli, ee buu'caa na buwaa biyaakbaa bëri laakfa ki'ekuk.

fodaama, ba nísí'tari kúltífaa fiyo'ohfaa, ba ekissari kúltícaagari. Lëehí'ta ba bayyari fooh, kidaayneeri ga kuraa.

*Yéesu daayussa ga kuraanaa
(Mëccée 27: 32-44; Lúkkaa 23: 26-43; Sanj 19:
17-27; Galaat 3: 13)*

²¹ Soldaa'caa gitínussa baa wo'u Simonj ee dëk Síreen, paam bi'Ëlíksaan na Rufus[‡], kiníkuk kuraanaa Yéesu. Lak ya en na kipaaf, ya meyoh yooncaa. ²² Ba bayya Yéesu bi ga dekataa wo'u Golgotaa, wëri en «Loon-haf». ²³ Ba e'tari biiñaa atukohu na mëkin kedikkaa wo'u mii'da[‡], wayee ya sajnga. ²⁴ Ba daaycari ga kuraanaa, ba warohha kúltícaagari, ba yípee tukiisii ki'ínoh iñaa baa en béebs laakanda.[‡] ²⁵ Enee ga wahtu yoo'-yoo' ga waa ba daayci ga kuraanaada. ²⁶ Iñaa bínsee ga dook kuraanaa ee béstí' iñaa tahhi ki'apuda enee: «Buurií yaawúu'cii». ²⁷ Ba daayca ga kuraa fodaagari tumoh-kofeel banak, yii ga yahci ñaam, yíinoor ga yahci sej. [²⁸]§

²⁹ Buwaa kooree daama baa paafda, baa kékít haf, baa bassi an:

- Aca! Fu yii fu wo' an fu yah kipook Kaanfaa Kooh ee fu tawahisfa ga bes kaahayda[‡], ³⁰ somaa haffu, fu yoosuk ga kuraanii!

[‡] **15:21** 15: 21 Mëdïrohat na Room 16: 13. [‡] **15:23** 15: 23 Anahaagari lëeldin bo'. Ba ereewa Yéesu, an en danaa ya yéegoo mesiklaatcaa. [‡] **15:24** 15: 24 Malkat Kañcaa 22: 19.

§ 15:28 15: 28 (Fodaama iñaa Kéyítfaa wo'eeda matta, an: «Ya kíduunun ga tumoh-kofeelcaa.») Wo'eencuma hotukkii ga kéyít ciyewin ga kéyítcaa deb kibídusa. Malkat Lúkkaa 22: 37; na Ísayii 53: 12. [‡] **15:29** 15: 29 Malkat Kañcaa 22: 8; Marka 14: 58; Sanj 2: 19.

31 Sarahohcaa biyaakbaa ban na jëgíroh-waasca, ga d'uyba, baa ñaawalsoh Yéesu an:

- Ya músalin buwii bíinoo ee ya míoo hafci kimúsal! **32** Ya Kiristaanii, buurii bu-Isarayeel, ya yoosukat kimma ga kuraanii ati dí míñ kihot ee dí gém!

Buwaa daaysee ga kuraa fodaa Yéesuda, baa bassi ban.

Kaanaa Yéesu

(Mëccée 27: 45-56; Lúkkaa 23: 44-49; Sañ 19: 28-37)

33 Ga wahtaa nohaa tuuk ga d'ookd'a, bi ga wahtu kigoonaluk, Kooh ñúussa kérúus ga kulkaa tóoh. **34** Ee ga wahtu kigoonaluk, Yéesu lessa koonaa didóoli' an:

- Élójí, Élójí, lema sabaktani? (Wéri en: «Koohyiigoo, Koohyiigoo, iñii tah ya fu foñnjoo?»*)

35 Ga buwaa enee daamada, laakka buwaa, daa ba keloheeri ba dalla kiwo' an:

- Súkúrukat, yii bay Ili!

36 Yíinoo gaba foolla, þeþpa epoos, ñoonndawa ga biniiga', ya pokkawa ga siñdaa doo', lëehí'ta ya noonndawa Yéesu ya d'uywa[◊], ee yaa wo' an:

- Íisat rek du malak ati Ili hayyi kihay kiyóosi' ati na!

37 Wayee Yéesu lessa koonaa kiyaak, lëehfukka.

* **15:34** 15: 34 Kañcaa 22: 2 ee wo'u ga ki'Arameyee. ◊ **15:36** 15: 36 Mëdírohat na Kañcaa 69: 22.

38 Rídóonaa wiyaakwaa[◊] poksee ga duuy Kaanfaa Kooh, kún dekataa wëñ kisela'fa dalla kida' kom kanak, aboh ga dook bi ga kakay.

39 Soldaaraa yiyaakyaa kuliyuki bo' bitéemée' ga heñda ee tuukee ga fíkií Yéesuda, daa ya hotee ga kaanaa Yéesu waama, wo'a an:

- Kayoh-kayohfa, bii yii enee Kowu Kooh!

40 Laakeera ban beticaa ensee di'úsaayí', baa malak ga. Méri-Malleen bokee gaba, na Salomee na Méri eew biSaak yijutuut na Yosee.

41 Beticaama bérí taamsee na Yéesu ee baa topatu'ussi ga waa ya en ga Géliléeda. Laakeera daama ban beti biyewin biliis baa taamsee nari Yéerúsaleem.

Yéesu bayussa loycaa

(Mëccée 27: 57-61; Lúkkaa 23: 50-56; Sañ 19: 38-42)

42 Ga besaa waayukaa feetaa, ennda goonataa besaa Sabat, lak Kooh yaa hoof, **43** Yoseef ee dék teeraa Arímateet[†], hayya. Iñaa bo' yiyaak ga buwaa bok ga paanaa yaawúu'caa wiyaakwaada. Ee ya ban ya sekee Nguura Kooh. Ya laakka fít kika' ga Pílaat kimeekisohhi faraaffaa Yéesu. **44** Kiteel kikaankaa Yéesu betta Pílaat. Ya baylukka kon soldaaraa yiyaakyaa kuliyuki bo' bitéemée' ga heñda, kimeekissi ati Yéesu maañin kikaan. **45** Daa soldaaraa taaseeri ga iñamaa, ya onnda Yoseef kibeb faraaffaa. **46** Yoseef lommba píis fodii mélíkaan, yóoskí'ta

[◊] **15:38** 15: 38 Malkat Eksoot 26: 31-33. [†] **15:43** 15: 43 Arímatee dekataa hanoh Yéerúsaleem ga iñaa aaw aasaa'-noh ee díkaantiba tumin kiloomeet 35. Malkat ñan Mëccée 27: 57.

Yéesu ga kuraanaa, múullari ga píisaa, lëehí'ta faanneerari ga noŋ-loyaa yotu ga atoh. Lëehí'ta ya pírgínnda atoh wiyaak, laŋga halaa loyaa. ⁴⁷ Méri-Malleen na Méri eew biYoosee baa malak ga daa Yéesu ekohudá.

16

Yéesu mélíssa

(Méccée 28: 1-8; Lúkkaa 24: 1-12; San 20: 1-10; Kañcaa 16: 8-11; Tumeen 2: 23-32; 1 Korenti 15: 1-28)

¹ Ga waa besaa Sabat paaffa, Méri-Malleen, Salomee na Méri eew Saak lomussa la'koleñ ki'éeñí'nee faraaffaa Yéesu. ² Cuut ga kímaa besaa dëb ga siminaada, lak nohaa waa mey, ba baa yah loycaa. ³ Ba baa wo' ga díkaantiba an:
- Ati bii yahhuu kipírgíni' atohaa ga halaa loyaa, bi úsaayda ba?

⁴ Wayee daa ba malak hen, ba hotta an atohaa enee wiyaakaa-yaak waama, pírgínuunun bi hanohin yahaa. ⁵ Ba aassa loyaa Yéesu. Ba hotta oomaa-fiilaa ekuk kúltí fihoo'ta ee fiyaanaaw der, yugin ga bakaa hanoh yah-ñaamda. Ba tíitta. ⁶ Wayee oomaa-fiilaa wo"aba an:

- Kaa tíitat. Dú heel Yéesu Nasareet, baa daaysee ga kuraanaada. Mílísin! Ya gaa dii. Malkat, dekatii ya faanohseeda weema. ⁷ Wayee karat, dú wo'nee Pee' na téelibéecaa tesđa an ya dëwírukinnđúu Gélilée, dú hotnanndi daama, fodaa daa ya wo'erúukada[✳].

⁸ Beticaa meyca loyaa, baa núp. Baa saak ndaga kitíit. Ee ba wo"ii ken dara ndaga kiniik.

[✳] 16:7 16: 7 Malkat 14: 28.

*Yéesu teewukohha ga Méri-Malleen
(Mëccée 28: 9-10; Saŋ 20: 11-18; Lúkkaa 24:
9-45)*

[⁹] Waa Yéesu mílissa ga kímaa besaa deb ga siminaada, ya debpa kiteewukoh ga Méri-Malleen yaa ya nísee gari rabcaa biyitnabanakbaada. [¹⁰] Méri-Malleen yaama ka'taka kibéestí' buwaa enee narida, ya laakkaba baa feekoh haf, ba baa looyoh. [¹¹] Waa buwaama kelohu an Yéesu yaa pes ee Méri-Malleen hotinndida, ba gémmbiiri.

*Yéesu teewukohha ga tēelibée banak
(Lúkkaa 24: 13-35)*

[¹²] Tíkissa ga, Yéesu teewukohha ga bo' banak ga tēelibéecaa, na jémma wiliis, lak ba meyin dëkaa baa yah. [¹³] Ba boyukka kiyéegalka tēelibéecaa tesda, wayee ba gémmbiiba ban.

*Yéesu teewukohha ga tēelibéecaa
bidaaŋkaahbaa na yíinooyaa
(Mëccée 28: 16-20; Lúkkaa 24: 36-49; Saŋ 20:
19-23; Tumeen 1: 6-8)*

[¹⁴] Yéesu méeñdohha kiteewukoh ga tēelibéecaa bidaaŋkaahbaa na yíinooyaa, lak ba en na kiñam. Yéesu ñia'taba ga daa ba gémmbiida, na daa ba yëgís ga keeñ bi ba tookkii kigëm wo'encaa buwaa hotti, lak ya mílísinda. [¹⁵] Léehí'ta ya wo"aba an:

- Wíilat éldúna tóoh, dú jangatnee Hewhewii winéwí'wii ga buwii béeþba.◊ [¹⁶] Baa gém garoo ee ya bëtisi'unaa, hay kimúc, wayee

◊ 16:15 16: 15 Mëdírohat na Tumeen 1: 8.

baa gëmmbiinaa hay ki'atti'u kikaan. ¹⁷ Ee kíntaancii cii cérí taabukan buwii gëmandaa: ga teekkoo, ba hay kikaal rabcaa ga buwaa, ba hay kiwo' lak ci'as. ¹⁸ Luu ba abee goŋ ga yahcaagaba, ba an ndom, dara dalooba. Ba hay kitík yahcaagaba ga d'úukoolí'caa, ee baama hay kiwak.

*Yéesu boyukka ga Kooh
(Lúkkaa 24: 50-53; Tumeen 1: 9-11)*

¹⁹ Waa Yéesu, Ha'mudii, lëehí'ta kiwo' naba fodaama, ya bëwírussa, aawwa asamaan, ee ya yugohneera Kooh ga yah-ñaabaagari[◊]. ²⁰ Tëelibéecaa karussa daa en bëeb kijangatnee Hewhewaa winéwí'waa. Ha'mudii yaa lëgëy naba ee teewohha na kíntaancaa taam gada, an wo'eenaa Kooh kayoh. Aameen.]

[◊] **16:19** 16: 19 Mëdïrohat na Tumeen 1: 9-11.

**Hewhewii winéwí'wii Kooh Kifiiliimunkii
ki'askii**

**Noon: Hewhewii winéwí'wii Kooh Kifiiliimunkii
ki'askii New Testament**

copyright © 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Noon)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source
files dated 29 Jan 2022
7c1cfb93-c4c9-5127-ac22-ecb23adca870